

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

К. В. Мельникова

ФІНАНСОВІ ПОТОКИ
В ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМАХ

Конспект лекцій
для студентів спеціальності
8.03060107 "Логістика"

Харків. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015

УДК 658.7(042.4)

ББК 65.40я73

М 48

Рецензент – завідувач кафедри бухгалтерського обліку Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, д-р екон. наук., професор А. А. Пилипенко.

Затверджено на засіданні кафедри економіки, організації та планування діяльності підприємства.

Протокол № 9 від 27.02.2015 р.

Самостійне електронне текстове мережне видання

Мельникова К. В.

М 48 Фінансові потоки в логістичних системах : конспект лекцій для студентів спеціальності 8.03060107 "Логістика" : [Електронне видання] / К. В. Мельникова. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 104 с. (Укр. мов.)

Викладено теоретичні основи та інструментарій управління фінансовими потоками в логістичних системах і методичні підходи до оптимізації та підвищення ефективності управління фінансовими потоками в них.

Рекомендовано для студентів спеціальності 8.03060107 "Логістика".

УДК 658.7(042.4)

ББК 65.40я73

Вступ

В умовах ринкової економіки ефективність діяльності логістичної системи багато в чому визначається раціоналізацією руху фінансових потоків та їх гармонічним поєднанням з матеріальними, інформаційними та сервісними потоками.

Фінансова логістика є системою управління, планування і контролю над фінансовими потоками на основі інформації і даних з організації матеріальних потоків.

Підвищення ефективності руху товарних потоків досягається головним чином за рахунок поліпшення їх фінансового обслуговування, що, у свою чергу, обумовлює необхідність відокремлення та вивчення логістичних фінансових потоків відповідних переміщенню товарно-матеріальних цінностей.

Навчальна дисципліна "Фінансові потоки в логістичних системах" належить до циклу професійно орієнтованих дисциплін галузі знань 0306 "Менеджмент і адміністрування" за спеціальністю 8.03060107 "Логістика".

Навчальна дисципліна складається з двох змістових модулів: "Теоретичні основи й інструментарій управління фінансовими потоками в логістичних системах" та "Методичні підходи до оптимізації й підвищення ефективності управління фінансовими потоками в логістичних системах".

Мета навчальної дисципліни – сформувати у майбутніх спеціалістів системні знання і розуміння концептуальних основ функціонування фінансових потоків у логістичних системах, а також набуття студентами навичок оцінювання впливу взаємодії матеріальних і фінансових потоків на ефективність функціонування логістичних систем.

Для досягнення мети поставлені такі **основні завдання**:

сприяти формуванню у студентів поняття про фінансові потоки в логістичних системах, їхні види та характеристику;

здобуття теоретичних знань з управління фінансовими потоками в логістичних системах;

формування у студентів знань щодо механізму формування фінансових потоків логістичної системи;

формування навичок з управління доходами, загальними та логістичними витратами підприємства;

засвоєння теоретичних знань з організації фінансових потоків у логістичних системах;

оволодіння теоретичними знаннями та практичними навичками щодо моніторингу й аналізу фінансових потоків логістичних систем;

набуття теоретичних знань та практичних вмінь з управління фінансовою стійкістю логістичної системи за рахунок оптимізації фінансових потоків;

засвоєння теоретичних знань та набуття практичних навичок щодо управління ризиками фінансових потоків логістичних систем;

оволодіння методичними підходами щодо планування фінансових потоків і бюджетування в логістичних системах;

набуття теоретичних знань та практичного інструментарію щодо контролю за фінансовими потоками в логістичних системах;

оволодіння методами й інструментами управління тривалістю операційного та фінансового циклів логістичної системи;

засвоєння знань щодо інструментів та методів управління інвестиційною діяльністю в логістичних системах;

набуття теоретичних знань та практичних навичок щодо управління фінансовими ризиками в логістичних системах;

здобуття знань щодо вибору і використання методів оцінювання ефективності функціонування логістичних систем за рахунок ефективного управління грошовими потоками (Додаток А).

Предметом навчальної дисципліни є фінансові потоки, взаємодія фінансових, матеріальних та інформаційних потоків, оцінювання фінансової стійкості логістичних систем.

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи й інструментарій управління фінансовими потоками в логістичних системах

Тема 1. Загальні характеристики управління фінансовими потоками в логістичних системах

1.1. Фінансові потоки в логістичних системах. Основні види і характеристики фінансових потоків у логістичних системах

Фінансова логістика є системою управління, планування і контролю над фінансовими потоками на основі інформації і даних з організації матеріальних потоків.

Під фінансовими потоками розуміється спрямований рух грошових коштів або ресурсів у логістичних системах і між ними, необхідне для забезпечення матеріальних і інформаційних потоків.

Фінансовий потік у логістиці – це рух фінансових коштів, циркулюючих у логістичній системі, а також між логістичною системою і зовнішнім середовищем, необхідних для забезпечення ефективного руху товарного потоку.

Фінансовий потік підприємства складається з розподілених у часі надходжень і виплат грошових коштів, що генеруються в процесі бізнес-діяльності.

Метою управління фінансовими потоками в логістичних системах є повне і своєчасне забезпечення об'ємів, термінів і джерел фінансування. Ці джерела фінансування повинні відповідати вимогам мінімальної ціни.

Завдання фінансової логістики:

1. Вивчення фінансового ринку і прогнозування джерел фінансування з використанням маркетингових прийомів.

2. Визначення потреби фінансових ресурсів, вибір джерел фінансування, відстежування процентних ставок за банківськими і міжбанківськими кредитами, а також процентних ставок за цінними і державними облігаціями.

3. Побудова фінансових моделей використання джерел фінансування і алгоритму руху потоків грошових коштів з джерел фінансування.

4. Установлення послідовності руху засобів усередині бізнесу і проекту.

5. Координація оперативного управління фінансовими і матеріальними потоками. Перш за все оцінюються витрати, наприклад, на доставку товарів транспортним засобом. Менеджер з логістики вибудовує матеріальні потоки з урахуванням витрат.

6. Формування і регулювання вільних залишків на гривневих, валютних і бюджетних рахунках з метою отримання додаткового прибутку від операцій на фінансовому ринку із застосуванням високодохідних фінансових інструментів.

7. Створення операційних систем обробки інформації і фінансових потоків.

Фінансові потоки різноманітні за складом, напрямом руху, призначенням і іншими ознаками. У цілях оптимізації їх руху в логістичних системах потоки необхідно класифікувати. Класифікацію фінансових потоків наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Класифікація фінансових потоків

Класифікаційні ознаки	Вид потоку
1	2
Напрямок руху	Позитивний (надходження грошових коштів, притік грошових коштів). Негативний (виплати грошових коштів, відтік грошових коштів)
Метод числення	Валовий – уся сукупність надходжень і витрачання грошових коштів. Чистий грошовий потік – різниця між позитивними і негативними грошовими потоками (між надходженням і витрачанням грошових коштів)
Призначення	Закупівельний – обслуговуючий процес закупівлі товарів. Виробничий – обслуговуючий процес виробництва. Збутовий – обслуговуючий процес збуту готової продукції
Періодичність виникнення	Регулярний – регулярно виникає в господарській діяльності (заробітна плата, податкові платежі і т. д.). Дискретний – виникає під час здійснення разових, одиничних операцій (наприклад, придбання нерухомості)
Рівень достатності	Надмірний – надходження грошових коштів істотно перевищують реальну потребу підприємства в їх витрачанні. Дефіцитний – надходження істотно нижче реальних потреб підприємства в їх витрачанні
Масштаб	За підприємством у цілому – акумулює всі види грошових коштів підприємства. За окремими видами діяльності підприємства. За окремими структурними підрозділами (центрами відповідальності) підприємства. За окремими господарськими операціями

1	2
Вид господарської діяльності	<p>Супроводжуючий рух продукції (виплати постачальникам, працівникам, податковим органам, надходження від покупців продукції та ін.).</p> <p>Супроводжуючий інвестиційну діяльність (продаж і купівля основних засобів, нерухомості, нематеріальних активів).</p> <p>Супроводжуючий фінансову діяльність (отримання і сплата кредитів, залучення додаткового акціонерного капіталу, виплати дивідендів)</p>

Основною метою оптимізації руху фінансових потоків у логістиці є забезпечення руху матеріальних потоків (потоків послуг) фінансовими ресурсами в необхідних обсягах, у потрібні терміни з використанням найефективніших джерел фінансування, тобто відповідно до логістичного правила "семи Р".

Фінансові потоки виконують низку важливих функцій із забезпечення, обліку і координації руху ресурсів у логістичних процесах. Фінансові параметри багато в чому визначають економічну життєздатність підприємств, стійкість на ринку, міцність зв'язків із постачальниками і споживачами. Важко переоцінити важливість управління фінансовими потоками для логістичних систем.

Основні вимоги до параметрів фінансових потоків у логістичних системах:

достатності – фінансові ресурси повинні бути наявні в необхідному обсязі і у строк виникнення потреби в них;

надійність джерел ресурсів і економічність залучення фінансів;

оптимізація витрат – досягається шляхом раціоналізації залучення і розподілу ресурсів;

узгодженість фінансових, матеріальних, інформаційних і будь-яких інших видів ресурсних потоків за всім ланцюгом руху продукції;

оперативність – схеми руху потоків повинні гнучко й оперативно змінюватися під час зміни економічної і політичної ситуації, юридичних і ринкових умов.

Характеристики фінансових потоків визначають на основі інформації про умови, терміни і характер взаємовідносин учасників логістичного процесу, даних про параметри ресурсів і рух матеріальних потоків. За всіма пересуваннями грошових коштів від підприємства до інших учасників логістичного процесу (споживачам і постачальникам, між складськими, портовими і митними терміналами, у логістичних вузлах стикування

транспортних потоків) розраховують час і обсяг надходжень і вкладень, вартість кредитних засобів, визначають напрями результуючих потоків, інші необхідні для управління потоками характеристики.

Для фінансових операцій визначають такі параметри, як рентабельність і прибутковість, що показує наскільки ефективні дії на потоки.

Дії на характеристики фінансових потоків приводять до зміни схем руху матеріальних і інформаційних потоків, і, навпаки, вартість, час і обсяг використовуваних матеріальних ресурсів визначають параметри фінансових операцій. Подібна кореляція поточних процесів дає низку переваг під час планування, організації і контролю за рухом ресурсів у логістичних системах.

1.2. Планування обсягів і структури фінансових потоків логістичної системи

Планування фінансових потоків є процесом розробки системи планів і планових показників із формування різних видів цих потоків в операційній, інвестиційній і фінансовій діяльності підприємства в майбутньому періоді. Планування фінансових потоків підприємства складає невід'ємну частину його внутрішньофірмового фінансового планування і базується на використанні трьох основних систем: прогнозування найважливіших цільових параметрів розвитку фінансових потоків; поточне планування фінансових потоків; оперативне планування фінансових потоків. Кожній з цих систем планування фінансових потоків властивий і певний період і свої форми реалізації його результатів (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Види системи планування фінансових потоків у логістичній системі

Системи планування	Результати планування	Період планування
Прогнозування найважливіших цільових параметрів розвитку фінансових потоків	Розробка політики формування фінансових потоків і системи цільових параметрів їх розвитку	До 3-х років
Поточне планування	Розробка поточних фінансових планів за окремими аспектами формування фінансових потоків	1 рік
Оперативне планування	Розробка і доведення до виконавців бюджетів, платіжних календарів і інших форм оперативних планових завдань зі всіх основних питань формування фінансових потоків	Місяць, квартал

Прогнозування найважливіших цільових параметрів розвитку фінансових потоків здійснюється в процесі розроблення загальної фінансової стратегії підприємства. Цільовими параметрами розвитку фінансових потоків можуть бути: мінімальний рівень рентабельності операційної діяльності підприємства; граничний рівень витратоємності продукції; мінімальний рівень абсолютної і поточної платоспроможності; структура капіталу.

Основними видами поточних фінансових планів підприємства, у яких одержують віддзеркалення показники формування його фінансових потоків, є:

1) план доходів і витрат з операційної діяльності є одним із основних видів поточного фінансового плану підприємства, що складається на первинному етапі поточного планування фінансової діяльності. Метою розроблення цього плану є визначення суми чистого прибутку від виробничо-комерційної діяльності підприємства, яка служить головною базою формування операційних грошових потоків.

У процесі розроблення цього плану повинен бути забезпечений чіткий взаємозв'язок планованих показників доходів від реалізації продукції (валового і чистого), витрат, податкових платежів, балансового і чистого прибутку підприємства;

2) план доходів і витрат з інвестиційної діяльності відображає основні аспекти фінансового забезпечення цієї діяльності. Метою розроблення цього плану є визначення обсягу потреб у фінансових ресурсах для реалізації намічених інвестиційних програм, а також можливих надходжень цих ресурсів у процесі здійснення інвестиційної діяльності.

У цьому плані відображаються всі витрати, пов'язані із здійсненням реальних інвестицій у майбутньому періоді, а також приростом обсягу довгострокових фінансових вкладень;

3) план надходження і витрачання грошових коштів покликаний відображати результати зведеного прогнозування грошових потоків підприємства. Метою розроблення цього плану є забезпечення постійної платоспроможності підприємства на всіх етапах планового періоду.

У цьому плані повинен бути забезпечений чіткий взаємозв'язок показників залишку грошових коштів на початок періоду, їх надходження в плановому періоді, їх витрачання в плановому періоді і залишку грошових коштів на кінець періоду;

4) балансовий план відображає результати прогнозування складу активів і капіталу на кінець планового періоду. Метою розроблення балансового плану є визначення необхідного приросту окремих видів активів

із забезпеченням їх внутрішньої збалансованості, а також формування оптимальної структури капіталу, що забезпечує їх фінансування в майбутньому періоді.

Система оперативного планування фінансових потоків полягає в розробленні комплексу короткострокових планових завдань із забезпечення основних напрямів їх розвитку. Головною формою такого планового фінансового завдання є бюджет. За сферами діяльності підприємства виокремлюють бюджети за операційною, інвестиційною і фінансовою діяльністю. Ці бюджети розробляють у порядку деталізації відповідних поточних фінансових планів за підприємством у цілому на майбутній квартал або місяць.

1.3. Механізм управління фінансовими потоками

Особливості управління ресурсами і характер дій на фінансові потоки на окремих стадіях логістичної діяльності наступні.

Перша стадія – планування ресурсопотоків – містить декілька етапів: формування різних варіантів здійснення логістичних процесів (можливі схеми постачання, заготовлення сировини і напівфабрикатів, використання технологій виробництва, транспортних маршрутів, т. д.); аналіз альтернативних варіантів; вибір оптимальних для логістичної системи процесів, схем і технологій.

Під час підготовки проведення операцій і процесів готують планову документацію, важливою частиною якої є фінансовий план. У ньому відображені потреби у фінансових ресурсах, можливі джерела фінансування, обґрунтована ефективність вкладень. Фінансовий план також повинен містити характеристику фінансового оточення, оцінку ризиків і вірогідність зміни параметрів потоків.

Під час аналізу альтернативних сценаріїв розвитку ситуації порівнюють характеристики фінансових потоків, пов'язаних із тією або іншою схемою. Розраховують величину необхідних обсягів і термінів залучення ресурсів, вартості і можливого часу використання джерел фінансування. Оптимальною вважають таку схему руху потоків або технологію виробництва, за якого розподіл фінансових ресурсів між окремими ланками логістичного ланцюга є раціональним, вартість ресурсопотоків мінімальна, організаційні, адміністративні і операційні витрати не перевищують лімітів.

Надалі плани і схеми руху матеріальних потоків підлягають коректуванню для оптимізації загальних логістичних витрат. Із урахуванням обмежень зовнішнього середовища (законодавчої бази, тіньового сектора,

корпоративних інтересів) знаходять "проблемні" місця в русі фінансових і матеріальних потоків, що вимагають особливого контролю.

Наступна стадія управління – це організація логістичних процесів, яка здійснюється шляхом застосування організаційних, юридичних, маркетингових і інших інструментів для дії на ресурсопотоки. На цій стадії відбувається велика витрата фінансових коштів, необхідних для оплати праці персоналу і експертів, створення у постачальників стимулів до надання продукції і послуг, адаптації організаційних систем під завдання діяльності, оформлення договорів і угод.

Згідно з планами руху потоків обираються форми і методи розрахунків між учасниками логістичних відносин, впроваджуються ті або інші банківські і фінансові інструменти. Виходячи з переваг і потреб підприємств, що знаходяться в ланках логістичних ланцюжків, обирають способи оплати за надані послуги і реалізовану продукцію, домовляються про умови поставки, транспортування, розвантаження і відвантаження.

Стадія контролю містить відстежування порушень у потокових процесах, невідповідностей у параметрах фінансових і матеріальних потоків. Завданнями управління потоками на цій стадії є: моніторинг кон'юнктури фінансових ринків (процентні ставки за кредитами і депозитами, ринком корпоративних і державних цінних паперів), оцінювання зміни вартості і ризику, виявлення можливих проблем із залученням ресурсів, коректування послідовності включення джерел фінансування. Основною метою управління потоками є зниження ризику недоотримання фінансування і зриву технологічних планів. Під час зміни кон'юнктури ринків матеріальних ресурсів або положення постачальників може виникнути потреба в залученні додаткових матеріальних засобів, а, отже, і джерел фінансування, або, навпаки, скорочення споживання матеріальних ресурсів. Тоді ж, під час зниження ліквідності, може бути ухвалено рішення про перехід на самофінансування і залучення внутрішніх резервів матеріальних і фінансових коштів.

На всіх стадіях управління фінансовими і матеріальними потоками здійснюється за умови підтримки інформаційних технологій і систем. До функцій інформаційних потоків у логістичних системах належать забезпечення комунікаційної взаємодії учасників логістичних відносин і супровід внутрішньоорганізаційних зв'язків у логістичних процесах. Інформаційна підтримка потоків у логістичних системах є дієвішою за наявності єдиного інформаційного середовища на корпоративному рівні.

Функції інформаційної підтримки управляючих дій можуть виконувати інформаційні технології, вживані в логістиці у даний час. Для виконання завдань управління фінансовими потоками дані технології можуть бути доповнені включенням у них відповідних модулів. Системи автоматизації перевезень, управління транспортом, організації документообігу і низка інших інформаційних логістичних технологій і корпоративних систем автоматизації будуть ефективнішими, якщо будуть адаптовані для управління фінансовими потоками.

До інструментів управління фінансовими потоками, спрямованих на внутрішнє середовище підприємства, належать фінансове забезпечення, складання кошторисів витрат, аналіз фінансово-господарської діяльності, страхування від ризиків. На зовнішнє середовище спрямовані методи мотивації, взаємозаліків, реклама і взаємодії з громадськістю, управління контрактами.

Тема 2. Управління доходами в логістичних системах

2.1. Сутність і види доходів у логістичних системах

Операційні доходи підприємства поділяються на два основні види.

Валовий (загальний) операційний дохід. Він є загальною сумою доходу підприємства від реалізації у процесі операційної діяльності товарів, робіт і послуг упродовж певного періоду, отриманого в грошовій, матеріальній і нематеріальній формах як на території даної держави, так і за її межами.

Чистий операційний дохід. Він є різницею між сумою валового (загального) операційного доходу і сумою податків, що входять у ціну продукції, тобто сплачених за рахунок доходу (податок на додану вартість, акцизний збір і т. д.).

Разом з абсолютними значеннями у процесі управління операційними доходами підприємства використовуються і відносні їх показники. Основними з цих показників є:

- 1) рівень чистого операційного доходу до обсягу реалізації продукції;
- 2) коефіцієнт чистого операційного доходу;
- 3) рівень валового (або чистого) операційного доходу до вартості використовуваних операційних активів.

Найбільш повно відображає фінансовий результат підприємницької діяльності прибуток, що забезпечує фінансування розширеного виробництва, соціально-економічного розвитку підприємства, є джерелом матеріального заохочення працівників і базою для розрахунків показників інвестиційної привабливості підприємства. Прибуток є джерелом формування доходів державного бюджету і в цій своїй якості узгоджує інтереси держави і підприємницьких структур.

Прибуток посідає одне з центральних місць у загальній системі вартісних інструментів управління економікою, оскільки всі вони прямо або опосередковано пов'язані з прибутком. Це стосується і кредиту, ціни, собівартості та інших економічних важелів. Види прибутків подано на рис. 2.1.

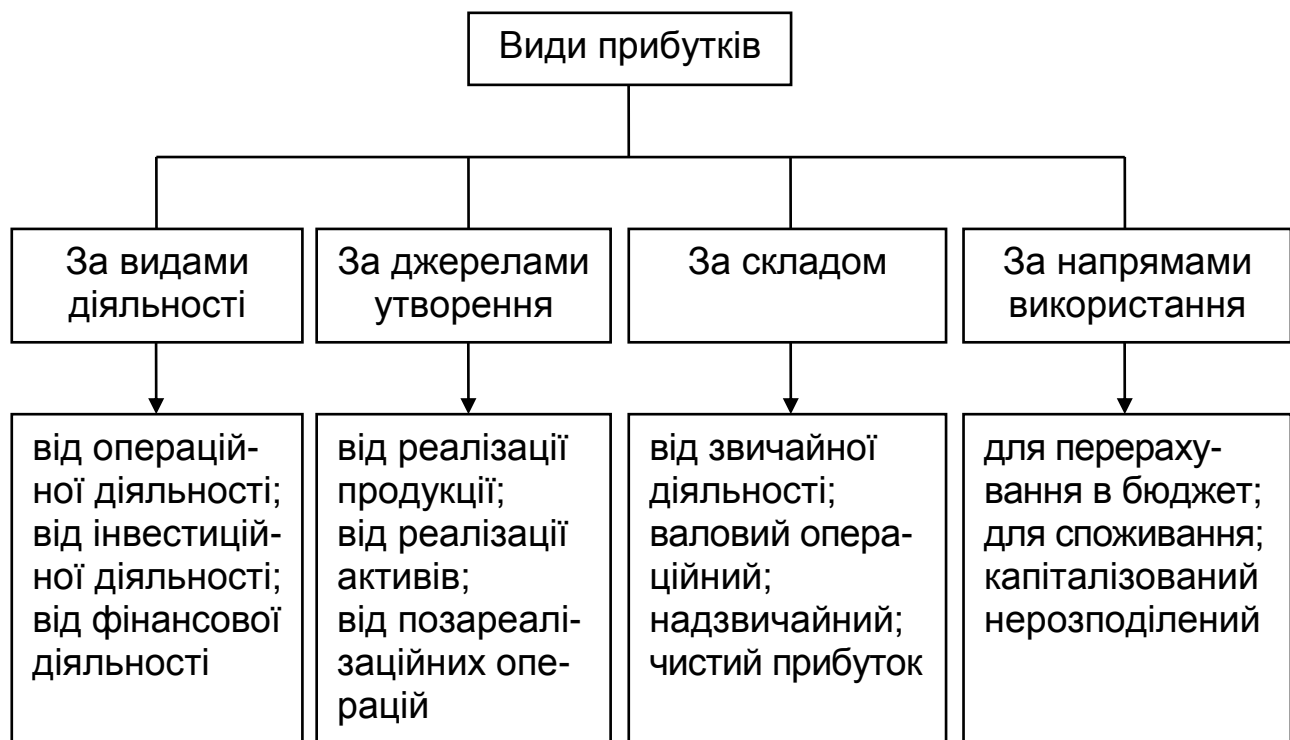

Рис. 2.1. Класифікація прибутку

Основну частину прибутку підприємство отримує від операційної (основної) діяльності. Далеко не кожна логістична система займається фінансовими та інвестиційними операціями. Але якщо вони наявні в діяльності підприємства, розширюється коло джерел утворення прибутку. За складом розрізняють прибуток від звичайної діяльності, маржинальний (валовий) прибуток, операційний прибуток, прибуток від надзвичайних подій, чистий прибуток.

Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування – це загальна сума прибутку, отримана підприємством від усіх видів діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової).

Маржинальний (валовий прибуток) визначається як різниця між чистою виручкою від реалізації продукції та собівартістю цієї продукції (змінними витратами).

Етапи формування результатів фінансової діяльності наведено на рис. 2.2.

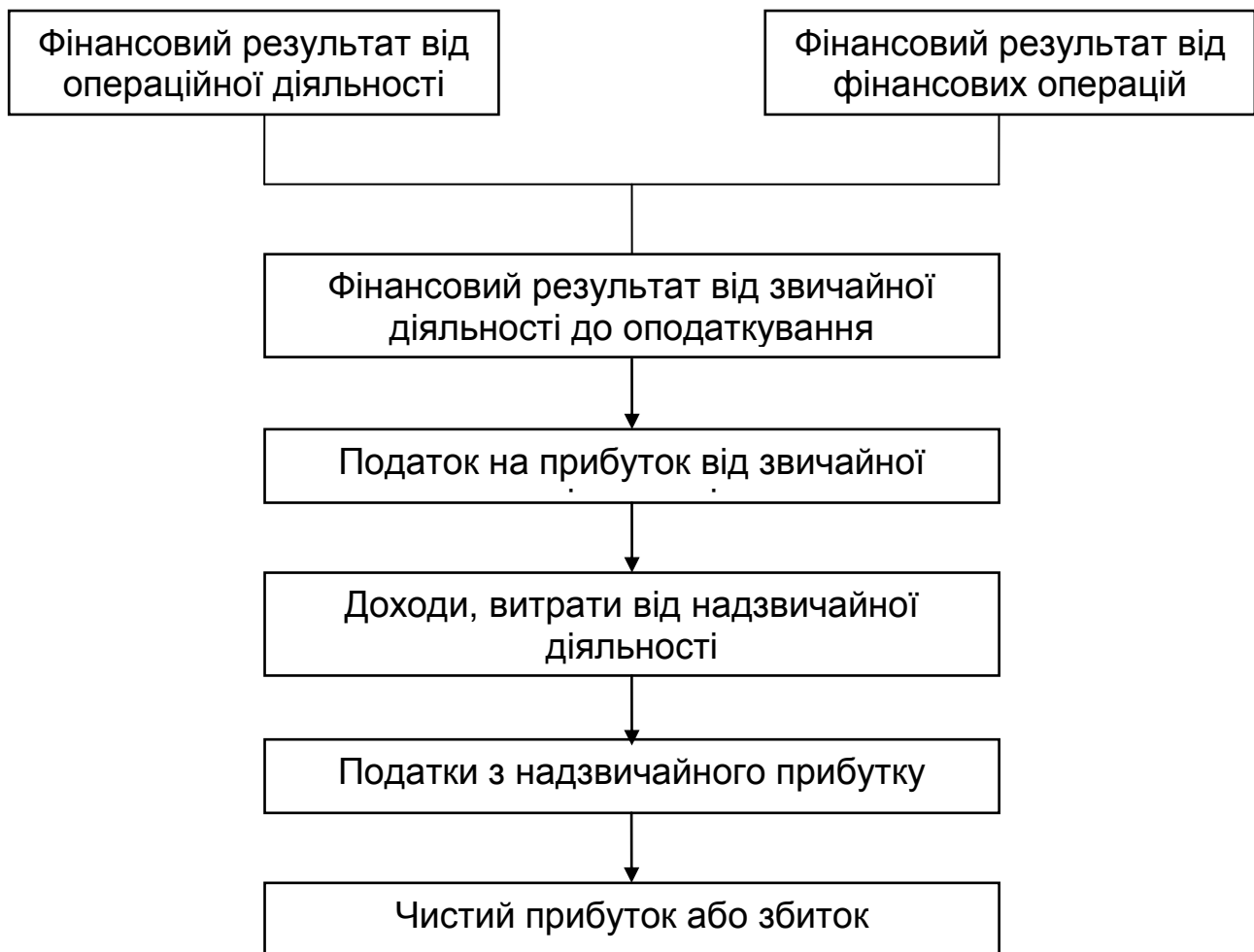

Рис. 2.2. **Етапи формування результатів фінансової діяльності**

Надзвичайний прибуток – це різниця між доходами і витратами в результаті надзвичайних подій (стихійного лиха, пожеж, аварій тощо).

Чистий прибуток є сумою, яка залишилася в розпорядженні підприємства після сплати податків, надзвичайних збитків і підлягає перерозподілу за напрямками використання в логістичній системі.

2.2. Цінова політика логістичної системи та механізм її формування

Цінова політика є однією з головних складових системи управління операційними грошовими потоками підприємства і найважливішим механізмом, що забезпечує багато пріоритетів його економічного розвитку. Цінова політика є дієвим інструментом його конкурентної боротьби на товарному ринку. Вона істотно впливає на обсяг операційної діяльності підприємства, формування його іміджу у споживачів продукції, рівень фінансового стану в цілому.

Конкретний рівень цін на продукцію, що встановлюється в процесі формування цінової політики, прямо впливає як на суму операційного доходу, так і на суму чистого грошового потоку за операційною діяльністю.

Цінова політика підприємства повинна ґрунтуватися на таких принципах:

1. Цінова політика повинна розглядатися як найважливіша складова частина загальної політики управління прибутком на окремих етапах її реалізації, а її цілі повинні суворо кореспондувати з вибраною пріоритетною метою розвитку операційної діяльності.

2. Забезпечення комплексності підходу до встановлення рівня цін на товар у поєднанні з рівнем післяпродажного обслуговування покупців.

3. Здійснення активної цінової політики на ринку. Активні форми цієї політики визначаються такими чинниками, як самостійність підходів до встановлення рівня цін, диференціація підходів до формування рівнів цін на окремі якісні різновиди товарів і т. ін.

4. Забезпечення реагування розробленої цінової політики на зміну внутрішніх умов здійснення операційної діяльності підприємства і чинників зовнішнього середовища, тобто своєчасністю перегляду окремих її параметрів з динамікою товарного ринку, стадіями життєвого циклу підприємства, змінами норм правового і податкового регулювання операційної діяльності.

Ціна є грошовим вираженням вартості товару або послуги. Залежно від особливостей товару і послуг, розмірів і цілей логістичної системи для розрахунку ціни можуть використовуватися різноманітні методи.

Традиційно ціна товару ґрунтується на собівартості його виробництва. У рамках подібної стратегії ціна товару повинна покривати фактично понесені витрати плюс давати певний прибуток. Скалькульована таким чином ціна звичайно називається "ціною з надбавкою", або "витратною ціною".

Основними принциповими недоліками такого методу ціноутворення прийнято вважати такі:

- 1) "ціна" не характеризує корисність даного товару для покупця;
- 2) під час призначення ціни таким чином не береться до уваги рівень попиту на пропонуваний товар, що може привести до труднощів із його збутом;
- 3) ігнорується цінова стратегія конкурентів;
- 4) деякі елементи витрат залежать від обсягу продажів;
- 5) практичні розрахункові труднощі у визначенні фактичної собівартості і в прогнозуванні запланованої собівартості для багатьох товарів;
- 6) труднощі у формуванні фактичних витрат під час організації виробництва і збуту нового товару;
- 7) підвищення ефективності виробництва і відповідне зниження собівартості відбувається незалежно від рівня купівельного попиту на даний товар, який, не зважаючи на це, може падати;
- 8) за умовою такого методу ціноутворення не беруться до уваги цілі ведення фірмою свого бізнесу, ігноруються динамічні чинники, випускаються з уваги, що прибуток підприємства повинен максимізувати і под.

На рис. 2.3. наведено складові ціни продажу.

Принципова особливість ціноутворення в логістиці полягає у тому, що ціни під час цього підходу ґрунтуються на проведенні маркетингових досліджень і організації всіх матеріальних потоків відповідно до результатів цих досліджень.

Ціна продажу						
Надбавка (доплата)	Загальна собівартість					
	Адміністративні і фінансові витрати	Комерційні витрати				
		Витрати на продаж	Сукупні витрати			
			Витрати обігу (рух товарів)	Загальні виробничі витрати		
				Витрати вироб- ництва	Загальна закупівельна вартість	
					Вартість доставки	Вартість закупки

Рис. 2.3. Складові ціни продажу

Основні стратегії ціноутворення в логістичних системах.

Ціноутворення з орієнтацією на споживача означає, що під час призначення ціни основним чинником є ступінь корисності даного товару для потенційних споживачів. До того ж можливе зниження надбавки на одиницю товару, що, проте, повинне компенсуватися збільшенням обсягу продажів із відповідним зростанням маси прибутку.

Ціноутворення з орієнтацією на конкуренцію здійснюється з урахуванням середньої величини цін, запрошуваних на товари такого роду. Призначені ціни можуть співпадати з середніми цінами, запрошуваними конкурентами, бути вище або нижче за них. Той або інший вибір у конкретному випадку визначається міркуваннями економічної ефективності.

Управління складовими ціноутворення має на увазі окреме рішення за рівнями цін для всієї програми збуту або для кожної асортиментної позиції, за стартовими цінами для нових товарів, що вводяться на ринок, де традиційно є власна частка, а також встановлення різних цін на той самий товар для різних ринків.

Преміальна цінова політика полягає у призначенні цін, що перевищують середньоринковий рівень, на товари, що володіють особливими якостями або експлуатують імідж, що склався. Премія за умови такого призначення цін призначена виробнику.

Заохочувальна цінова політика полягає в призначенні ціни нижче середньоринкового рівня, що заохочує активність основної маси покупців. Така політика, пов'язана з відповідною рекламною діяльністю, звичайно застосовується під час реалізації залишкової партії товарів або під час продажу швидкопсувних, особливо харчових продуктів.

Політика виснажуючих і проникаючих цін заснована на прямо протилежних стратегіях ціноутворення, але обидві застосовуються у ході введення на ринок нових товарів.

Стратегія виснажуючих цін полягає в тому, що виробник нового товару протягом того часу, поки він є монополістом, призначає високу ціну на одиницю цього товару під час обмеженого обсягу його продажів. Із часом за мірою насичення ринку під час виникнення і зростання конкуренції первинна висока ціна знижується.

Стратегія проникаючих цін, навпаки, полягає в тому, що для нових (або нових для даного ринку) товарів спочатку призначаються низькі ціни на одиницю товару за великого обсягу даного товару, що поступає на ринок.

Політика цін під час вертикального і горизонтального розподілу ринку означає диференціацію цін, що призначаються продавцем для різних груп покупців. Тут можливі два випадки. Перший випадок полягає в тому, що для даного товару знаходяться декілька різних і не пов'язаних один з одним ринків з існуючими на них різними умовами і тенденціями виникнення і розвитку споживацького попиту. Таку ситуацію ціноутворення на різних ринках прийнято називати *вертикальною диференціацією цін*. Другий випадок полягає в тому, що на єдиному ринку, або через природний хід подій, або в результаті дій продавців, утворюються окремі групи покупців, відмінні один від одного пред'явленою купівельною спроможністю, а також за іншими показниками. Такий розподіл єдиного ринку з погляду ціноутворення називають *горизонтальною диференціацією цін*.

Стратегія граничного ціноутворення полягає в тому, що після того, як у результаті продажу певного обсягу товару за максимально можливими високими цінами, оскільки скалькульовані власні витрати плюс деякий мінімальний прибуток вже будуть перекриті, ціна, призначена на подальші продажі цього товару, в принципі може бути будь-якою, зокрема, максимально низкою. Це відповідає розпродажам за зниженими цінами, що веде до підвищення загальної маси прибутку за умови тих самих основних витрат, тобто до підвищення загальної ефективності.

2.3. Стратегії управління доходами в логістичних системах

Системний підхід до управління доходами передбачає дослідження способів організації підсистем у єдине ціле і вплив процесів функціонування системи в цілому на окремі її ланки.

Необхідно зазначити, що система управління прибутком буде оптимальною тільки в тому випадку, коли цілі кожної підсистеми будуть визначатись глобальними цілями розвитку логістичної системи в цілому.

У процесі управління формуванням доходу необхідно вирішити два основних завдання:

- 1) підвищення загального розміру доходу в процесі його формування;
- 2) ефективний розподіл отриманого доходу за окремими напрямками його використання.

Підвищення загального розміру доходу підприємства на стадії його формування можна досягти за допомогою заниження ціни реалізації продукції. Необхідно у разі цього правильно визначити цінову політику, що

має бути спрямована на визначення оптимальних цін реалізації товарів, за яких досягається оптимальний обсяг товарообігу, а як наслідок – максимальний дохід.

Також можна встановлювати ціни реалізації продукції на рівні своїх конкурентних можливостей.

Ефективний розподіл отриманого оптимального прибутку є можливим лише за умови логічного його використання за напрямками. У цій ситуації необхідно правильно формувати управлінням підприємства політику використання прибутку за напрямками роботи логістичної системи. Лише за умови правильного використання прибутку логістична система може ефективно виконувати свої функції та розвиватися.

Отже, з метою підвищення результативності діяльності підприємства та його стратегічного розвитку в перспективі, виникає потреба у розробці стратегії управління підприємством, що спрямована на вдосконалення механізму формування та використання доходів. Управління доходами спрямоване на створення економічних умов, що забезпечують відшкодування постійних витрат підприємства, покриття змінних витрат, які залежать від обсягу реалізації продукції, повної і своєчасної сплати всіх видів податків, обов'язкових платежів та забезпечення отримання цільового прибутку.

Отримання максимального ефекту з мінімальними витратами, економія господарських ресурсів залежать від того, як підприємство вирішить питання зниження собівартості продукції. Зниження логістичних витрат є одним із головних завдань менеджерів з логістики.

Після сплати податків із доходів на рахунках залишається прибуток. У загальному вигляді прибуток визначається як різниця між сумою доходів та витратами на виробництво і реалізацію продукції з урахуванням збитків від різних господарських операцій. Таким чином, прибуток формується в результаті взаємодії багатьох компонентів.

Основними завданнями управління прибутком у логістичних системах є:

- 1) виявлення резервів збільшення прибутку за рахунок виробничої діяльності, інвестиційних і фінансових операцій;
- 2) виявлення резервів нарощування прибутку за рахунок оптимізації постійних і змінних витрат логістичної системи, обґрунтування облікової політики підприємства, цінової політики, податкової політики;
- 3) оцінювання прибутковості виробничої і комерційної діяльності;

4) визначення підприємницького ризику;

5) зміцнення конкурентних позицій підприємства за рахунок підвищення ефективності розподілу і використання прибутку.

На величину доходів впливає сукупність багатьох факторів, що необхідно враховувати в процесі управління. Ці фактори можна розділити на дві великі групи: зовнішні, які не залежать від підприємства, і внутрішні, на які підприємство може впливати. Зовнішні фактори необхідно враховувати у процесі обґрунтування управлінських рішень. До них належать фактори, пов'язані із загальною економічною ситуацією, із рівнем інфляції, специфікою окремих товарних ринків, із впливом природних, географічних, транспортних і технічних умов на виробництво і реалізацію продукції.

Управління операційним прибутком охоплює велику кількість трансакцій, які виконуються на різних етапах руху грошових коштів, що надійшли від реалізації продукції, послуг, робіт, і забезпечують отримання чистого прибутку. У зв'язку з цим *основною метою управління доходами* є оптимізація грошових надходжень та витрат, виявлення резервів та їх мобілізація.

Тема 3. Управління логістичними та загальними витратами в логістичних системах

3.1. Загальна характеристика витрат у логістичній системі

Логістичні витрати є витратами трудових, матеріальних, фінансових і інформаційних ресурсів, обумовлені виконанням підприємствами своїх функцій із виконання замовлень споживачів. Витрати підприємств, що належать до складу логістичних витрат, вельми різноманітні і поділяються за елементами витрат, функціональними галузями і центрами відповідальності.

Загальний аналіз логістичних витрат здійснюється за такими групами витрат: на закупівлю, виробництво і збут продукції.

Витрати на закупівлю продукції містять витрати з придбання сировини і матеріалів, тобто їх вартість, витрати з оформлення замовлення, транспортні витрати, витрати на зберігання виробничих запасів, витрати на вкладений капітал.

Витрати на виробництво продукції містять витрати на приймання сировини і матеріалів, оформлення замовлення на виробництво продукції, внутрішньовиробниче транспортування, продукції, зберігання продукції незавершеного виробництва, а також витрати від заморожування фінансових коштів.

Витрати на збут продукції містять витрати на зберігання запасів готової продукції, оформлення замовлення (упаковку, сортування, маркіровку і інші операції), продаж, транспортування готової продукції, а також витрати на вкладений капітал.

Подальший аналіз витрат за окремими статтями дозволяє диференціювати оперативну і фінансову відповідальність співробітників підрозділів підприємств.

Транспортні витрати підприємств є оплатою робіт, виконаних транспортними і транспортно-експедиційними організаціями, а також власним парком автотранспортних засобів, а саме оплати тарифів із перевезення всіма видами транспорту, вартості перевалювання і перекачування, відправлень поштою, зборів транспортних організацій за зберігання і експедицію продукції, за навантажувально-розвантажувальні роботи та ін.

Комплекс операцій, що становлять зміст процесу зберігання, вміщує приймання продукції за кількістю і якістю, навантажувально-розвантажувальні роботи, переміщення продукції всередині складів і укладання її на місця зберігання, спостереження за станом продукції, що зберігається, проведення профілактичних заходів, що застерігають псування продукції, обслуговування і забезпечення роботи складського устаткування, комплектацію і підготовку продукції до реалізації.

Витрати на перероблення і зберігання продукції, а також на надання різних форм послуг, супутніх складській реалізації продукції містять усі витрати підприємств, пов'язані з отриманням, зберіганням, підготовкою і відправленням продукції, а також загальноскладські витрати і витрати, пов'язані з нестачею продукції під час зберігання, втратами продукції в дорозі, природним спадом продукції. Вони групуються за етапами складської діяльності шляхом їх прямого віднесення до відповідних статей. Розділення логістичних витрат за основними процесами (операціями) здійснюється на основі технологічних схем перероблення продукції, нормування окремих операцій.

Логістичні витрати з обслуговування замовлень споживачів поділяються на:

- витрати, пов'язані з отриманням замовлень, – зі здійсненням підприємством зусиль для залучення покупців до своєї продукції і продажу її (виплати дилерам, комісійні винагороди за представництво з продажу продукції, витрати з організації виставок-продажів і демонстрацією продукції, знижки з ціни продукції з метою компенсації послуг з продажу продукції та ін.);

- витрати, пов'язані з виконанням замовлень, – зі здійсненням фахівцями підрозділів підприємства діяльності із закупівлі, зберігання, транспортування, виробництва продукції, із її страхуванням, оплатою митного збору і послуг транспортно-експедиційних підприємств, з охороною продукції, її упакуванням, виготовленням супровідної товарно-транспортної документації, зв'язком і листуванням, а також із витратами внаслідок особливих ситуацій.

Логістичні витрати можна поділити на такі категорії:

- *продуктивні витрати* – це витрати на створення цінності, яку хоче мати покупець і за яку він готовий платити. До них належать виробничі витрати, а також витрати на збут продукції, оплату праці, здійснення фінансових операцій і процесу продажів. Витрати на пакувальні роботи рекомендується включати до цієї категорії в тому випадку, якщо вони допомагають просуванню продукції на ринку;

- *витрати на підтримку логістичного бізнесу* – витрати, що самі по собі не створюють цінностей, але їх не можна уникнути. Це витрати на транспортування, оформлення замовлень, перевірку роботи співробітників, ведення обліку продукції і подібне;

- *витрати на нагляд* – це витрати на заходи, спрямовані на запобігання негативним результатам. Кожен бізнес потребує системи раннього попередження у випадку, наприклад, якщо товар не продається так добре, як очікувалося, або технології компанії більше не забезпечують їй конкурентної переваги на ринку. До них також належать витрати на нагляд за роботою інших учасників бізнесу, наприклад, постачальників або дистриб'юторів товару;

- *збиткові витрати* – це витрати на роботи, що не можуть дати результатів, наприклад, витрати на "бездіяльність", на простій устаткування та ін.

Логістичні витрати можна також поділити на такі два види:

- 1) витрати на формування кінцевого продукту;
- 2) трансакційні витрати.

Витрати на формування кінцевого продукту – це витрати виробника на перетворення сировини в кінцевий продукт.

Трансакційні витрати – це витрати з налагодження і здійснення обмінних угод на ринку закупівель або збуту. Розмір таких витрат залежить від виду послуг, що придбаваються, і вибраної форми їх координації.

Функціональні центри логістичних витрат можуть бути поділені на галузі логістичного адміністрування, надходження, обробки і оформлення замовлення, планування виробництва, закупівель, поставок, складування і зберігання, збуту продукції і доставки замовлення споживачу. Відповідно до цього розподілу виникають витрати, пов'язані з:

- управлінням;
- обслуговуванням замовлень споживачів;
- постачанням і закупівлями;
- плануванням виробництва;
- транспортним забезпеченням;
- складуванням і зберіганням;
- розподілом продукції.

Окремо можна виділити групу витрат, пов'язаних з інформаційним забезпеченням, хоча ці витрати є складовою кожної з перерахованих груп витрат.

Подібна класифікація логістичних витрат дозволяє створити модель системи витрат підприємства, без якої важко вирішувати задачі планування, обліку, контролю і регулювання цих витрат. Із метою розроблення системи управління витратами необхідно класифікувати логістичні витрати за різними ознаками і визначити їх роль у вказаній системі. Класифікація логістичних витрат за тією або іншою ознакою або за декількома ознаками одночасно лежить в основі організації обліку й аналізу логістичних витрат, а також калькуляції собівартості обслуговування споживачів.

3.2. Класифікація логістичних витрат

На сьогодні існують численні класифікації витрат, узагальнена класифікація логістичних витрат наведена у табл. 3.1.

Класифікація логістичних витрат

Ознаки класифікації	Види
Економічний зміст	меморіальні; альтернативні
Функціональне призначення	адміністративні; операційні
Єдність складу	однорелевантні; комплексні
Можливість охоплення планом	планові; непланові
Вплив на управлінські рішення	релевантні; нерелевантні
Відношення до логістичної системи	внутрішні; зовнішні
Рівень організації потокового процесу	продуктивні; непродуктивні
Динаміка потокового процесу	змінні; постійні
Характер логістичних операцій	прямі; непрямі
Масштаб потокового процесу	локальні; тотальні
Статті витрат	матеріальні; нематеріальні
Ступінь регульованості	регульовані; не регульовані
Частота виникнення	одноразові; регулярні
Відображення у звітності	явні; неявні

Зведена класифікація логістичних витрат промислового підприємства наведена у таблиці 3.2.

Зведена класифікація логістичних витрат промислового підприємства

Класифікаційні ознаки	Логістичні витрати
1	2
За елементами згідно з планом рахунків	Матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати
За формами та місцем виникнення	Витрати в постачанні, відділі (постачання, складів, транспорту), витрати у виробництві, відділі (управління виробництвом, внутрішній транспорт), витрати в дистрибуції, відділі (збуту, транспорту, складів)
За логістичними функціями	Витрати обслуговування замовлення, витрати транспортування, витрати складування, витрати управління запасами, витрати пакування, витрати обслуговування споживача
За сферами переміщення матеріального потоку	Витрати фізичного потоку (тобто рух), витрати запасів, витрати інформаційних процесів (тобто інформація щодо переміщення)
За характером змінності	Постійні витрати (амортизація основних засобів, грошові видатки на податки, виплати), змінні витрати (витрати праці, витрати за кредитами, витрати палива та енергії)
За джерелом переміщення	Власні витрати, витрати логістичного аутсорсингу

Закінчення табл. 3.2

1	2
За результативністю	Продуктивні і збиткові
За логістичними операціями	Витрати на підтримку логістичного бізнесу і витрати на контроль
За формою віднесення	Прямі, непрямі і прямі відносні
Залежно від обсягу виробництва	Змінні і постійні
За ступенем повноти	Повні і часткові
За часом	Фактичні і планові
За нормативною ознакою	Номінальні і нормальні
За етапом руху ресурсів	Витрати на закупівлю, виробництво, збут, транспортування, складування тощо
Функціональне призначення	Адміністративні і операційні
Вплив на управлінські рішення	Релевантні і нерелевантні
Відношення до логістичної системи	Внутрішні і зовнішні
Рівень організації потокового процесу	Продуктивні і непродуктивні
Динаміка потокового процесу	Змінні, постійні і змішані
Витоки реальної вартості	Початкові і відновлювальні
Ступінь регульованості	Повністю, частково- і слабoreгульовані
Частота виникнення	Одноразові і регулярні
Відображення у звітності	Явні і неявні
Залежність від ухваленого рішення	Додаткові і такі, що не підлягають поверненню
За основними фазами потоку	Витрати на фазі процесу закупівлі (постачання), витрати на фазі виробництва, витрати на фазі дистрибуції (збуту)
За основними компонентами логістичних процесів	Витрати на фізичне просування матеріалів, витрати на запаси, витрати на інформаційні процеси
За видами витрат	Амортизація, споживання матеріалів, палива, енергії, сторонні матеріальні послуги, витрати на оплату праці, на нематеріальні послуги, вартість залучення стороннього капіталу, грошові виплати у вигляді податків і платежів, інші (форс-мажорні) видатки, які безпосередньо впливають на фінансові показники підприємства
За економічним змістом	Вартість спожитих виробничих факторів, витрати, які відносяться на чисту продукцію, витрати, які безпосередньо формують фінансовий результат, втрати прибутку внаслідок невикористаних (втрачених) можливостей, меморіальні, альтернативні

Одними з найважливіших є угруповання витрат за економічними елементами і статтями калькуляції. Єдина класифікація витрат для всіх галузей економіки дотепер була істотною перевагою вітчизняної системи обліку перед західною, де відсутні подібні єдині класифікації витрат.

Поелементна калькуляція необхідна для визначення структури витрат (співвідношення їх питомої ваги), складання кошторисів, аналізу і виявлення резервів, для організації обліку і формування витрат, числення собівартості.

Угруповання за калькуляційними статтями пов'язане з організаційно-технічними особливостями системи обслуговування. Сьогодні таке угруповання витрат зберігає своє значення у внутрішньовиробничому управлінні, в організації контролю витрат на всіх стадіях процесу виконання замовлень споживачів.

Принципова відмінність угруповання витрат за статтями калькуляції від угруповання за економічними елементами полягає в наявності комплексної статті, що об'єднує елементи за своїм економічним змістом, принципом призначення (основні витрати і витрати з обслуговування і управління), способом розподілу їх між окремими видами обслуговування (прямі і непрямі) і залежними від обсягу обслуговування (умовно-постійні і змінні).

Угруповання логістичних витрат за економічними елементами і за статтями калькуляції розкривають зміст витрат на здійснення процесу виконання замовлень споживачів із різних сторін і не повторюють, а взаємно доповнюють один одного, дозволяючи розкрити їх характеристику у взаємозв'язку з конкретними умовами і результатами логістичного обслуговування.

3.3. Системи обліку логістичних витрат

У світовій практиці відомі такі методи обліку логістичних витрат:

standart costing, за яким усі витрати розраховуються з використанням стандартів у кількісному і грошовому вираженні до початку обслуговування споживачів;

direct costing, що розділяє логістичні витрати на постійні і змінні, під час цього постійні витрати відносяться на реалізовану продукцію;

absorption costing, що поділяє всі витрати на прямі і непрямі, які відносяться на реалізовану продукцію і залишки продукції на складі.

Планування собівартості в системі *standart costing* можна здійснити двома способами:

1) на основі аналізу фактичних показників обслуговування споживачів за минулий рік;

2) на основі стандартів (нормативів) обслуговування.

Система обліку прямих витрат (*direct costing* або *variable costing*) заснована на поділі собівартості обслуговування на витрати, що є постійними, і на витрати, які змінюються пропорційно зміні обсягу обслуговування. Постійні витрати всією сумою відносяться на фінансовий результат і не розносяться за видами продукції. У цій системі собівартість визначається тільки за змінними витратами і вводиться поняття "маржинальний дохід", тобто виручка від збуту за вирахуванням всіх змінних витрат. Розділення витрат на постійні і змінні тісно пов'язане з визначенням точки критичного обсягу обслуговування.

Незалежно від облікової політики, ухваленої на підприємстві, метод *direct costing* необхідний в управлінському обліку і ґрунтується на обліку конкретних витрат. У цього методу є такі переваги:

зв'язок між обсягом обслуговування, собівартістю і прибутком безпосередньо витікає з облікових даних, а тому немає необхідності вести паралельно два розрахунки;

підкреслюється вплив постійних витрат на прибуток, а оскільки в звіті про прибутки показується абсолютна сума цих витрат, то дається можливість проводити аналіз беззбитковості;

система *direct costing* оцінює запаси за величиною безпосередніх витрат, пов'язаних з їх створенням;

дається можливість гнучкішого ціноутворення, унаслідок чого конкурентоспроможність продукції збільшується і зменшується вірогідність затоварювання продукції на складі.

Основний недолік цього методу – виокремлення постійних витрат. Значна частина умовно-змінних витрат розподіляється по-різному залежно від методу, вживаного під час віднесення витрат, що може привести до спотворення результатів.

Повний метод калькуляції собівартості продукції використовується в основному для зовнішньої звітності і ґрунтується на розподілі всіх витрат, що включаються в собівартість за видами продукції, тобто припускає розрахунок повної собівартості продукції.

Метод *absorption costing* припускає розподіл витрат на прямі і непрямі. Запаси готової продукції на складі оцінюються за повною собівартістю.

Основна відмінність методів *direct costing* і *absorption costing* полягає в порядку розподілу постійних витрат між калькуляційними періодами. Проблемою є вибір періоду для віднесення постійних виробничих витрат до витрат на реалізацію.

Собівартість є одним із найточніших вимірників рівня витрат, ефективним засобом оцінювання діяльності підприємства і його структурних підрозділів із обслуговування споживачів. У результаті цей показник формує прибуток оподаткування, визначаючи тим самим частину бюджетних виплат підприємства. Рівень матеріальних витрат є одним із основних економічних показників для оперативної і поточної дії на систему обслуговування, для ухвалення управлінського рішення, визначає рівень ціни на обслуговування споживачів.

Відомі різні види собівартості продукції:

за складом калькуляційної статті – технологічна, виробнича і повна;

за характером використовуваної інформації – планова і звітна;

за використанням у внутрішньозаводському управлінні – цеху, ділянки, бригади;

за рівнем узагальнення – підприємства (організації).

У зарубіжній практиці розрізняють такі види собівартості:

собівартість за центрами відповідальності (для планування і контролю результатів діяльності відповідальних виконавців);

повна собівартість виробництва (використовується для встановлення цін та інших оперативних рішень);

пряма собівартість виробництва (використовується для встановлення цін та інших оперативних рішень у разі особливих обставин).

На сьогодні застосовують два способи розрахунку собівартості обслуговування – за повним і скороченим варіантом.

У вітчизняній практиці планування, обліку й аналізу витрат на рівні підприємства найбільше застосування одержав показник "повна собівартість".

Розрахунок повної собівартості базується на такому принципі: усі витрати, що належать до виконання замовлення споживачів даного періоду, повинні бути включені в його собівартість. Для цього необхідна інформація служби логістики про методи контролю над всіма складовими

вартості обслуговування; про способи контролю над собівартістю складського обслуговування з тим, щоб своєчасно попередити про можливість затоварювання продукції; про структуру кінцевої собівартості з тим, щоб роздрібні ціни на ринку могли бути вчасно скоректовані і бути конкурентними; про рівень собівартості обслуговування поточного і перспективного планування логістичної діяльності підприємства.

Згідно з вимогами нормативних документів облік за повною собівартістю широко поширений і важливий для визначення фінансових результатів підприємства і податкових платежів. Але він має й істотні недоліки:

неможливість оперативного втручання в результати діяльності підприємства. Результати стають відомими тільки в другій половині наступного місяця;

неможливість проведення аналізу, контролю і планування витрат унаслідок неуваги до характеру поведінки витрат залежно від обсягу перевезень (постійні витрати в обліку розглядаються як змінні);

включення в собівартість перевезень витрат, не пов'язаних безпосередньо з основною діяльністю. У результаті відбувається спотворення рентабельності, яка залежить від методу розподілу постійних витрат;

перенесення постійних витрат у складі собівартості запасів на витрати майбутніх періодів. Перераховані недоліки свідчать про те, що облік за повною собівартістю не дає інформації, необхідної для повноцінного управління витратами. Тому разом з обліком за повною собівартістю застосовується облік за усіченою собівартістю.

Використання методів розрахунку усічених витрат у системі внутрішнього управлінського обліку припускає диференціацію логістичних витрат на змінні і постійні (прямі й інші) з подальшим їх розподілом між процесами обслуговування. До змінних (операційних) звичайно відносять заробітну плату основного логістичного персоналу, матеріальні витрати, витрати на транспортування, зберігання, підготовку продукції до виробничого споживання й інші, які безпосередньо залежать від обсягу логістичних операцій і змінюються пропорційно зміні масштабів логістичної діяльності.

Важливою перевагою системи усіченої собівартості обслуговування споживачів є те, що вона дозволяє спростити нормування, планування, облік і контроль обмеженого числа статті витрат. Перевагами також є:

простота і об'єктивність калькуляції собівартості обслуговування споживачів, оскільки в цьому разі відпадає необхідність в умовному розподілі постійних витрат;

можливість порівняння собівартості, прибутковості обслуговування споживачів у різні періоди за змінними витратами. У зв'язку з цим зміна структури підприємства і пов'язана з ним зміна постійних витрат не впливають на собівартість виконання замовлень;

можливість визначення найрентабельніших виробів, оптимальних обсягів перевезень за тим внеском, який вони вносять у загальний дохід;

можливість визначення точки беззбитковості, тобто обсягу обслуговування, за якого у підприємства немає ні прибутку, ні збитків. Недоліками застосування скороченого варіанту розрахунку собівартості є:

складність розділення постійних і змінних витрат;

проблема об'єктивності включення змінних витрат у собівартість обслуговування споживачів;

такий підхід до розрахунку собівартості не дає відповіді на питання: скільки коштує обслуговування споживача, яка її повна собівартість? Тому необхідний додатковий розподіл постійних витрат;

у разі зниження цін із метою досягнення привілейованого положення на ринку з окремих видів обслуговування виникає небезпека, що не будуть покриті постійні витрати, тобто підприємство зазнає збитки;

у числі постійних витрат є такі, що можуть бути прямо віднесені на окремі замовлення, але вони за цим методом не враховуються в собівартості.

Головна перевага скороченого варіанта обліку і калькуляції собівартості обслуговування споживачів полягає в тому, що він дозволяє вивчати взаємозв'язок між обсягом обслуговування, витратами і прибутком підприємства, тобто проводити аналіз беззбитковості під час управління витратами. Використання методів розрахунку усічених логістичних витрат дозволяє уникнути умовності розподілу постійних витрат, застосувати розрахункові коефіцієнти віднесення останніх на центри логістичної відповідальності. Решта частини постійних витрат компенсується за рахунок маржі, тобто різниці між ціною обслуговування і сукупністю змінних і прямих постійних витрат. Облік за усіченою собівартістю виконує самостійну роль в управлінні витратами і ведеться паралельно з обліком за повною собівартістю, відповідними вимогами законодавства.

Визначення витрат на основі видів діяльності вимагає нарахування витрат, пов'язаних із цими широкими категоріями, на конкретні задачі і виконані роботи. Під час цього необхідно оцінити витрати за конкуруючими ланками постачальників. Для з'ясування положення підприємства щодо його конкурентів повинні бути оцінені витрати конкурентів на ті ж види діяльності. Це є вищим класом конкурентної розвідки. І, не дивлячись на рутину визначення оцінок витрат для кожної роботи і неточність деяких із них, результати порівняння витрат на виконання конкретних внутрішніх завдань і функцій у підприємства і у його конкурентів, а також визначення конкурентоспроможності підприємства порівняно з його головними суперниками, роблять облік витрат за видами діяльності цінним інструментом стратегічного управління. Незважаючи на існування певних проблем, пов'язаних із цим розрахунком, керівний склад кожного підприємства повинен спробувати прорахувати ланцюг свого бізнесу.

Облік логістичних витрат повинен бути інтегрований із їх нормуванням, плануванням і аналізом у єдину інформаційну систему, що дозволяє оперативно виявляти й усувати відхилення в процесі логістичної діяльності. Разом із цим вирішуються питання про вигідність для підприємства закупівлі тієї або іншої продукції, виробництва в тому або іншому місці, використання тих або інших каналів розподілу.

3.4. Аналіз витрат у логістичній системі

Складність визначення логістичних витрат обумовлена впливом великого числа чинників внутрішнього і зовнішнього середовища. Їх склад залежить від організації ціноутворення, особливостей розподілу прибутку, структури фінансових ресурсів. Підприємства зацікавлені якнайповніше відобразити в логістичних витратах свої витрати із закупівлі, виробництва, реалізації продукції і надання послуг. Аналіз практики діяльності підприємств показав, що існуючі аналітичні методи визначення логістичних витрат не дають можливості оцінити внесок кожної структурної одиниці в загальну суму економії або дороччання.

Структурно-аналітичну типологію чинників, що впливають на формування логістичних витрат, можна надати у такому вигляді:

- чинники позитивні і негативні;
- внутрішні й зовнішні;
- поелементні та комплексні;

кон'юнктурні та стратегічні;
організаційно-економічні й організаційно-технічні;
керовані та некеровані;
інтенсивні й екстенсивні.

Для детальнішого обліку чинників, що впливають на формування логістичних витрат, слід їх розглядати в рамках функціональних галузей логістики. Це дозволить охопити і зовнішні, і внутрішні дії на обслуговування замовлень споживачів.

Слід розглянути типологію чинників таких логістичних функцій, як:
логістичне адміністрування;
надходження, обробка й оформлення замовлення;
планування виробництва;
закупівлі продукції;
поставлення продукції;
складування і зберігання продукції на складі;
збут продукції;
доставка замовлення.

Такі процеси, як зростання обсягів бізнесу, концентрація і спеціалізація, збільшення продуктивності праці, прискорення оборотності засобів, вкладених у товарні запаси, дотримання режиму економії, підвищення ефективності роботи логістичного підрозділу і т. д., створюють передумови для зниження рівня логістичних витрат.

Враховуючи вплив зовнішніх чинників, підприємство повинне активніше використовувати внутрішні важелі і резерви, що підвищують ефективність застосування обігових коштів, серед яких можна виділити раціональне й економне використання ресурсів. Наприклад, зберігання продукції на складі, а саме оптимальний рівень запасів, залежить від комбінації, з одного боку, чинників, що спонукають до збільшення розмірів запасів (забезпечення безперебійності виробництва; згладжування нерівномірності попиту, виробництва і постачання; масштаб виробництва; організація функціонування ринку), з іншого боку, чинників, що спонукають до зменшення розмірів запасів (витрати на зберігання запасів; вилучення з обороту значних засобів; упущений дохід; втрати під час зберігання як у кількості, так і якості запасів; моральний знос матеріальних ресурсів, що зберігаються, і готової продукції).

Визначення складу й обсягу витрат не стільки економічне, скільки техніко-економічне завдання. Рівень витрат підприємства залежить від професіоналізму й творчого потенціалу інженерних кадрів і організаторів виробництва, а коректність віднесення витрат на види діяльності підприємства, одиниці продукції, виробничі підрозділи й інші об'єкти – від кваліфікації економістів.

На рівень логістичних витрат впливають різні ризики (фінансові, комерційні, виробничі, політичні та ін.), які виявляються в збільшеннях закупівельних цін, втратах попиту на продукцію, дефіцитних ситуаціях, невідповідностях за якістю, здібності до псування, пошкодженні вантажів у процесах транспортування й вантажопереробки і т.д. Ризики вимагають додаткових витрат для забезпечення збереження вантажу під час транспортування, вантажопереробки, зберігання і виявляються в логістичних витратах.

Під час обслуговування споживачів логістичні витрати залежать від чинників двох видів:

- 1) структурних;
- 2) управлінських.

Можна вказати такі структурні чинники витрат:

1) зв'язок з іншими елементами виробничої структури бізнесу. Коли витрати на одній ділянці бізнесу впливають на роботу інших його ділянок, можна знизити витрати зв'язаних структур, поліпшивши координацію їх роботи і(або) здійснивши сумісну оптимізацію цих структур. Зв'язки з постачальниками мають тенденцію до концентрації уваги:

на конструктивних особливостях і функціональних характеристиках продукції;

- процедурах забезпечення якості;
- методах поставлення і обслуговування;

формах пропозиції товару. Взаємини з подальшими елементами логістичного ланцюга руху продукції до кінцевого споживача мають тенденцію до концентрації уваги на питаннях, пов'язаних із місцями розташування складів, навантажувально-розвантажувальними роботами, закордонними поставками й упаковкою;

2) вертикальна інтеграція з постачальником або з іншими організаційними структурами, що забезпечують подальший рух продукції до кінцевого споживача. Вона може дозволити підприємству обійти постачальників або продавців із значно могутнішою ринковою позицією, привести

до скорочення витрат у результаті координації або об'єднання суміжних структур. Проте іноді дешевше передати виконання певних робіт або функцій фахівцям сторонніх організацій, які завдяки своєму досвіду і можливостям можуть здійснювати їх з меншими витратами.

Для стратегічного аналізу витрат і оцінювання конкурентоспроможності підприємства з погляду витрат потрібно більше, ніж просте порівняння витрат за видами діяльності конкуруючих підприємств. Підприємства-конкуренти часто відрізняються один від одного за ступенем вертикальної інтеграції. Порівняння логістичних ланцюгів частково інтегрованої компанії з повністю інтегрованою компанією вимагає коректувань на різний обсяг виконуваних робіт. Крім того, неконкурентоспроможні ціни можуть бути обумовлені роботами, виконуваними постачальниками, або витратами каналів розподілу продукції серед кінцевих споживачів. Постачальники або системи розподілу готової продукції можуть мати дуже дорогі структури або високі прибутки, що ставить під загрозу конкурентоспроможність компанії навіть тоді, коли витрати за виконуваними усередині компанії роботами цілком конкурентоспроможні.

До управлінських чинників можна віднести стимулювання співробітників логістичних підрозділів до постійного вдосконалення праці, створення таких організаційних можливостей і такого відношення до співробітників, які сприяли б високій якості і самої роботи, і продукції, скороченню часу між надходженням замовлення на продукцію і його виконанням, максимальному використанню виробничих потужностей, кваліфікованій розробці і оптимальному застосуванню внутрішніх технологічних процесів, ефективній роботі з постачальниками і споживачами з метою зниження витрат на здійснення цих видів діяльності.

3.5. Функціонально-вартісний аналіз у системі управління логістичними витратами

Функціонально-вартісний аналіз (ФВА) – комплексне дослідження функцій об'єкта (товару, процесу, структури), спрямоване на оптимізацію якості виконання функції і витрат на їх реалізацію.

ФВА є фінансовим інструментом у стратегічному управлінні логістичними витратами, що дозволяє знизити собівартість продукції, підвищити рівень її якості та ін.

Функціонально-вартісний аналіз – спосіб зниження рівня логістичних витрат, оскільки у ході цього аналізу ретельно вивчаються окремі етапи процесу виконання замовлень споживачів, з'ясовується можливість їх стандартизації і здійснення процесу обслуговування за дешевшими технологіями.

Метод ФВА вносить значні корективи в систему аналізу логістичної діяльності, у технічне й організаційне розроблення систем обслуговування. Його можна розглядати як метод фронтального науково обґрунтованого дослідження додаткових витрат, приведення їх до мінімального рівня за умови забезпечення певних характеристик обслуговування споживачів.

Найхарактернішими причинами утворення додаткових витрат унаслідок недосконалості системи обслуговування споживачів є:

завищені характеристики замовлень, не використовувані повною мірою у споживача, що призводить до підвищених вимог до точності поставок, чистоти оброблення проміжної документації;

завищені показники надійності, недостатньо обумовлені вимогами споживачів, що приводить до значної перевитрати ресурсів;

недостатня інформація про ціну ресурсів і їх дефіцитність, унаслідок чого замовлення виконуються з дорожчих або дефіцитніших ресурсів;

прагнення до підвищення рівня уніфікації замовлень без розрахунку ефективності ухвалюваних управлінських рішень, унаслідок чого невинновдано завищуються витрати ресурсів на виконання замовлень;

недостатня обізнаність менеджерів підрозділів підприємства про нові матеріали, стандарти, найпрогресивніші конструктивні рішення, методи обробки і подібне, внаслідок чого багато управлінських рішень ухвалюються інтуїтивно, на підставі наявного (не завжди передового) досвіду або виходячи з нормативів, що застаріли і не відповідають досягнутому ринковому рівню;

стислі терміни розроблення і виконання нових замовлень, нечітка система організації роботи, що призводить до дуже високої завантаженості менеджерів підрозділів і до ухвалення не досить ефективних логістичних рішень.

Подібно всім системам обліку ФВА розмежовує витрати, що будуть відображені в системі обліку, від витрат, які будуть понесені. Сьогодні на більшості підприємств істотна частина логістичних витрат стратегічного

характеру вже понесена задовго до того, як продукт поступає у стадію виробництва (наприклад, витрати на дослідження і розробки), і(або) буде понесена через довгий час після виходу продукту з виробництва (наприклад, витрати на маркетинг і збут).

Витрати на проектування, розробку, продаж, розповсюдження і обслуговування клієнтів – це компоненти собівартості продукції, істотні для стратегічного аналізу.

Ефективність проведення ФВА тим більша, чим раніша стадія процесу обслуговування споживачів, на якій знаходиться об'єкт.

Мета аналізу логістичних витрат – оцінювання їх з позиції раціональності і виявлення можливостей їх зниження в поточному і майбутньому періодах.

Раціональним є таке використання логістичних витрат, що сприяє поліпшенню величин кінцевих результатів, – зростанню обсягу виконуваних замовлень.

Для досягнення вказаної мети фахівцям служб логістики підприємств необхідно:

- оцінити величину логістичних витрат підприємства в сумі й у відсотках до обсягу продажів за звітний період у динаміці порівняно з іншими підприємствами (особливо конкурентами) і з показниками логістичних витрат у регіоні;

- вивчити витрати за окремими статтями в сумі й у відсотках до обсягу продажів, встановити їх частку (оцінити структуру) у сукупних логістичних витратах за звітний період і тенденцію зміни цієї частки;

- дослідити вплив основних чинників на зміни логістичних витрат звітного періоду в динаміці й оцінити дію витрат на кінцеві результати;

- виявити резерви економії за окремими статтями витрат і визначити заходи з їх використання в логістичній діяльності в майбутньому періоді.

Процедура аналізу логістичних витрат містить:

- визначення центрів зосередження витрат – галузі бізнесу, де накопичуються значні витрати і де ефективно їх зниження може принести відчутні результати;

- знаходження важливих пунктів витрат у межах кожного центру їх зосередження;

- розгляд бізнесу в цілому як єдиний потік витрат;

- розгляд вартості як суми, яку платить споживач, а не як суми витрат, що виникає в межах підприємства як юридичної особи;

класифікацію витрат відповідно до їх основних характеристик для здійснення діагностики логістичних витрат.

Для практичного здійснення цих процедур необхідно мати такі дані: суму і рівні логістичних витрат за загальним обсягом і окремими статтям;

розмір зміни рівня логістичних витрат за загальним обсягом і окремими статтями в динаміці;

темпи зміни рівня логістичних витрат, визначувані шляхом відношення розміру зміни до рівня базисного періоду;

суму економії або перевитрати, визначувану шляхом множення розміру зміни (у відсотках до обсягу виконуваних замовлень) логістичних витрат звітного періоду порівняно з базисним періодом (або з їх плановими показниками) на величину обсягу продажів звітного періоду;

частку логістичних витрат у доходах підприємства;

дані про ефективність поточних витрат, обчислювані як відношення обсягу продажів до логістичних витрат і як відношення прибутку до логістичних витрат (рентабельність поточних витрат), за звітний період, у динаміці і порівняно з іншими підприємствами.

Тема 4. Формування та фінансування оборотних активів у логістичних системах

4.1. Поняття та види оборотних активів у логістичних системах

До активів відносять усі види майна підприємства, що належать йому на правах власності та використовуються для здійснення статутної діяльності. Політика управління активами суб'єктів господарювання базується на розумінні їх як джерела отримання грошових потоків.

Активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до збільшення економічних вигід у майбутньому.

Оборотні активи – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу або протягом дванадцяти місяців від дати балансу.

Обігові кошти – грошові кошти, авансовані у виробничі фонди та фонди обігу, які постійно перебувають у кругообігу з метою безперервного забезпечення процесу виробництва та реалізації продукції.

До оборотних активів підприємства відносять ті види майнових цінностей, що повністю споживаються за один виробничий цикл. Під час цього необхідно усвідомлювати, що елементи оборотного капіталу, вкладеного в поточні активи підприємства, постійно переходять зі сфери виробництва у сферу обігу і знову повертаються у виробництво.

Залежно від рівня контролю за процесом формування і використання оборотні активи підприємства можуть бути:

нормовані (усі оборотні виробничі фонди, а також та частина фондів обігу, що представлена залишками нереалізованої продукції на складі);

ненормовані (усі інші елементи фондів обігу, крім залишків нереалізованої продукції).

Нормовані оборотні кошти є об'єктом фінансового планування і обов'язково відображаються у бізнес-планах та поточних бюджетах підприємства. Ненормовані оборотні кошти, як правило, не плануються.

До основних завдань управління оборотними активами належать: забезпечення безперебійності виробничого процесу;

прискорення оборотності загальної суми оборотних активів. До активів із високою оборотністю можна віднести:

запаси сировини і матеріалів, за якими не створюються страхові резерви;

запаси готової продукції, що користується значним попитом;

грошові кошти, які постійно перебувають у платіжному обороті.

Активи з низькою оборотністю відповідно містять:

сезонні запаси сировини і матеріалів;

запаси готової продукції зі зниженим попитом;

довгострокову та короткострокову дебіторську заборгованість;

усі форми поточних фінансових інвестицій строком більше шести місяців;

неліквідні фінансові інструменти.

Забезпечення ліквідності оборотних активів, достатньої для підтримки платоспроможності підприємства за поточними фінансовими зобов'язаннями.

Мінімізація ризиків і втрат, пов'язаних із формуванням і використанням оборотних активів. Усі види оборотних активів тією чи іншою мірою пов'язані з ризиком втрати. Так, *грошовим активам* в основному властивий ризик інфляційних втрат; *поточним фінансовим інвестиціям* – ризик втрати частини доходу у зв'язку з несприятливою кон'юктурою фінансового ринку, а також ризик інфляційних втрат; *дебіторській заборгованості* – ризик неповернення або несвоєчасного повернення, а також ризик інфляційних втрат; *запасам товарно-матеріальних цінностей* – ризик втрати від форс-мажору і природного збитку та ін. Тому політика управління оборотними активами має бути спрямована на мінімізацію ризику їх втрат на підприємстві, особливо в умовах дії інфляційних факторів.

4.2. Сутність операційного та фінансового циклу логістичних систем

Активи відрізняються відповідно до обсягів господарської діяльності логістичної системи і тривалості її операційного та фінансового циклів.

Оскільки тривалість операційного циклу більше тривалості фінансового циклу на період обороту кредиторської заборгованості, то скорочення фінансового циклу забезпечує зазвичай зменшення операційного циклу.

Тривалість виробничого циклу обчислюється як сума періодів обороту всіх нормованих складових обігових коштів.

Тривалість операційного циклу розраховується як сума тривалості виробничого циклу і періоду обороту дебіторської заборгованості.

Тривалість фінансового циклу менше тривалості операційного циклу на величину періоду обороту кредиторської заборгованості або більше на період обороту виданих авансів. Фінансовий цикл починається після закінчення періоду обороту кредиторської заборгованості. Але не слід розуміти, що в низці випадків фінансовий цикл починається пізніше виробничого.

Одним із важелів управління фінансами є скорочення фінансового циклу. Зменшення тривалості фінансового циклу (періоду обороту власних обігових коштів) у разі збереження певного балансу між рахунками дебіторів і кредиторів може слугувати одним із критеріїв управління фінансами логістичної системи.

Шляхи скорочення фінансового циклу залежать від термінів обороту його складових (рис. 4.1).

Фінансовий цикл (дні)	=	Виробничий цикл	+	Період обороту дебіторської заборгованості	-	Період обороту кредиторської заборгованості	±	Період обороту фінансів
-----------------------	---	-----------------	---	--	---	---	---	-------------------------

Рис. 4.1. Склад фінансового циклу

Останній доданок у формулі тривалості фінансового циклу варто розуміти в такий спосіб: "плюс" береться для виданих авансів; "мінус" – для отриманих авансів.

Скорочення виробничого циклу потребує зменшення періоду обороту запасів, зменшення періоду обороту незавершеного виробництва, зменшення періоду обороту готової продукції.

Зменшення періоду обороту дебіторської заборгованості подано на рис. 4.2.

Період обороту дебіторської заборгованості	=	$\frac{\text{Середня дебіторська заборгованість}}{\text{Виручка від реалізації за період}}$	×	Число днів в аналізованому періоді
--	---	---	---	------------------------------------

Рис. 4.2. Склад періоду дебіторської заборгованості

Збільшення періоду обороту кредиторської заборгованості подано на рис. 4.3.

Період обороту кредиторської заборгованості	=	$\frac{\text{Середня кредиторська заборгованість}}{\text{Витрати на виробництво продукції за період}}$	×	Число днів в аналізованому періоді
---	---	--	---	------------------------------------

Рис. 4.3. Склад періоду кредиторської заборгованості

Під час прагнення до скорочення фінансового циклу підприємство звичайно має у своєму розпорядженні можливості зменшення періодів обороту запасів і готової продукції. Деякою мірою можливості підприємства обмежені під час скорочення періоду обороту дебіторської заборгованості і збільшення періоду обороту кредиторської заборгованості.

Підприємству необхідно періодично оцінювати свої потреби в обігових коштах і прагнути утримувати їх на мінімально необхідному рівні.

Чим менша тривалість фінансового циклу, тим менше фінансових ресурсів потрібно для фінансування виробничих потреб підприємства (із урахуванням необхідності надання відстрочок платежів покупцям продукції для стимулювання збуту та можливості отримання відстрочок платежів із боку постачальників). Зменшити фінансовий цикл можна шляхом прискорення обороту виробничих запасів та дебіторської заборгованості і некритичного уповільнення оборотності кредиторської заборгованості підприємства постачальникам.

4.3. Поняття оборотного капіталу та джерела його формування

Оборотний капітал – це частина продуктивного капіталу, що переносить вартість на знову створений продукт повністю і повертається до виробника в грошовій формі наприкінці кожного кругообігу капіталу.

Оборотний капітал може перебувати у сфері виробництва (запаси, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів) і у сфері обігу (готова продукція на складах та продукція, відвантажена покупцям, дебіторська заборгованість, кошти, поточні фінансові інвестиції, товари для торгівлі та ін.). Оборотною капітал може функціонувати в грошовій і матеріальній формах.

Частина оборотного капіталу, яка постійно перебуває у сфері виробництва, називається оборотними фондами. До складу оборотних фондів відносять: виробничі запаси, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва, витрати майбутніх періодів.

Друга частина оборотного капіталу перебуває у сфері обігу і відповідно називається фондами обігу (готова продукція на складі, відвантажені товари, кошти, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції та інші оборотні активи).

Тактичні рішення управління оборотними активами пов'язані з оптимізацією величини оборотних активів і полягають у виборі відповідної політики управління запасами, коштами, дебіторською заборгованістю.

Розрізняють дві тактики вибору величини оборотних активів залежно від їх співвідношення з обсягами реалізації:

обмежуюча тактика;

гнучка тактика.

За умови використання обмежуючої тактики підтримується обсяг оборотних активів на мінімально можливому рівні, тобто підприємство не створює додаткових резервів, підтримує сувору дисципліну розрахунків із постачальниками. Така тактика зменшує витрати на обслуговування оборотних активів, мінімізує ризик втрат під час використання обігових коштів. Але за цієї моделі підприємство має обмежені можливості збільшення прибутків за рахунок розширення обсягів діяльності, не може швидко реагувати на зміни ринкової кон'юнктури. Разом із цим збільшується ризик, пов'язаний із формуванням обігових коштів.

Стосовно ліквідності, то, якщо підприємство має невеликий обсяг поточних зобов'язань і намагається якомога швидше зменшити зайві запаси та безнадійну дебіторську заборгованість, ця політика може підтримувати необхідний рівень ліквідності. Але за значних розмірів поточних зобов'язань і обмежених обсягів оборотних активів ліквідність підприємства буде низькою.

Гнучка тактика полягає у забезпеченні високого рівня співвідношення між поточними активами й обсягом реалізації, тобто підприємство збільшує такі статті балансу, які забезпечують можливість збільшення обсягів виробництва у разі відповідної зміни кон'юнктури ринку і дають змогу стимулювати обсяг продажу за рахунок надання відстрочки платежів. До таких статей можна віднести: кошти, цінні папери, страхові й резервні запаси.

Частина оборотних активів, яка фінансується за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу, називається чистим оборотним капіталом (рис. 4.4).

$$\text{Чистий оборотний капітал} = \text{Оборотні активи} - \text{Поточні зобов'язання}$$

Рис. 4.4. Розрахунок чистого оборотного капіталу

Чим більший чистий оборотний капітал, тим менший ризик втрати ліквідності. Нестача власного оборотного капіталу призводить до підвищення фінансової залежності і свідчить про нестійке фінансове становище логістичної системи.

Тема 5. Формування капіталу в логістичних системах

5.1. Сутність та джерела залучення капіталу в логістичних системах

Капітал логістичної системи – це загальна вартість коштів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів із метою отримання прибутку.

Залежно від того, кому належать вкладені в господарську діяльність матеріальні засоби і кошти, капітал поділяють на власний і позиковий.

Власний капітал – це кошти і матеріальні засоби, які самостійно формуються в логістичній системі для забезпечення свого розвитку.

Позиковий капітал – це кошти та інше майно, що залучається для фінансування розвитку логістичної системи із зовнішніх джерел на платній зворотній основі.

Основні відмінності між власним і позиковим капіталом наведено у табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Відмінності між власним і позиковим капіталом

Ознаки	Власний капітал	Позиковий капітал
Право на участь в управлінні підприємством	Дає таке право	Не дає такого права (менша загроза втратити контроль над підприємством)
Право на отримання частини прибутку і майна	Прибуток ділиться між власниками за залишковим принципом після відшкодування фіксованих зобов'язань	Кредитори мають першочергове право на повернення суми боргу
Можливий обсяг залучення капіталу	Обсяг залучення капіталу обмежений і цілком залежить від фінансових можливостей засновників, результатів фінансово-господарської діяльності та інвестиційної привабливості підприємства для акціонерів	Існують широкі можливості залучення капіталу (за умови високого кредитного рейтингу, наявності застави або гарантій)
Строк повернення	Строк повернення капіталу власникам не встановлюється	Строк повернення позикового капіталу чітко обумовлений у договорах
Можливість скористатися ефектом "податкового" щита	Ефект "податкового" щита не діє (дивіденди виплачуються тільки за рахунок чистого прибутку і не зменшують базу оподаткування прибутку)	Є можливість отримати пільги на оподаткування (витрати на обслуговування капіталу виключаються з бази оподаткування прибутку, що зменшує реальну вартість його залучення)
Вплив на фінансову стійкість підприємства	Підвищується фінансова незалежність підприємства і мінімізується ризик втрати фінансової стійкості	Підвищується залежність від зовнішніх джерел фінансування та зростає ризик неплатоспроможності і втрати фінансової стійкості

За тривалістю використання виокремлюють довгостроковий постійний капітал (або перманентний) і короткостроковий змінний капітал.

Залежно від напрямку розміщення фінансових ресурсів у активи підприємства капітал поділяється на основний і оборотний. Водночас, можна окремо виділити капітал, що використовується у внутрішньому обороті підприємства та за його межами (дебіторська заборгованість, довгострокові та поточні фінансові інвестиції).

Ефективність використання капіталу підприємства одночасно залежить від таких чинників:

оптимальність поєднання власного і позикового капіталу, довгострокових (постійних) і короткострокових (змінних) джерел фінансування інвестиційних потреб підприємства;

загальний обсяг вкладень у основні й оборотні засоби, їх кількість у сфері виробництва та сфері обігу, у грошовій і матеріальній формах, оптимальність їх співвідношення.

Усе це зумовлює необхідність розробки виваженої політики формування капіталу та її погодження з політикою формування активів підприємства.

Для логістичної системи небезпечним є несформованість капіталу та його надмірний обсяг. Так, якщо створені виробничі потужності підприємства використовуються не на повну силу внаслідок відсутності сировини.

Навпаки, коли накопичені надмірні виробничі запаси, які не можуть швидко перероблятися на наявних виробничих потужностях, відбувається замороження інвестованого капіталу, уповільнюється його оборотність і, як результат, погіршується фінансовий стан логістичної системи.

5.2. Характеристика внутрішніх та зовнішніх джерел формування власного капіталу логістичної системи

Власний капітал – це вартість коштів, що належать власникам підприємства. Власний капітал можна також трактувати як залишок у активах після вирахування зобов'язань підприємства.

Зміна обсягу власного капіталу є показником ефективності як виробничої, так і фінансової та інвестиційної діяльності. Значення власного капіталу полягає в тому, що він є гарантією фінансової незалежності підприємства і базою для формування його активів. Лише за умови збереження власного капіталу підприємство зможе нарощувати прибутки, залучати кошти інвесторів, виходити на ринок позикового капіталу.

Вартість власного капіталу визначається відповідно до ухвалених умов оцінювання активів у бухгалтерському обліку, а тому не збігається з ринковою ціною акцій і майна підприємства в цілому. Незважаючи на це, динаміка цього показника у фінансовій звітності є однією з найсуттєвіших характеристик перспектив розвитку підприємства.

Склад власного капіталу та характеристику його елементів подано на рис. 5.1.

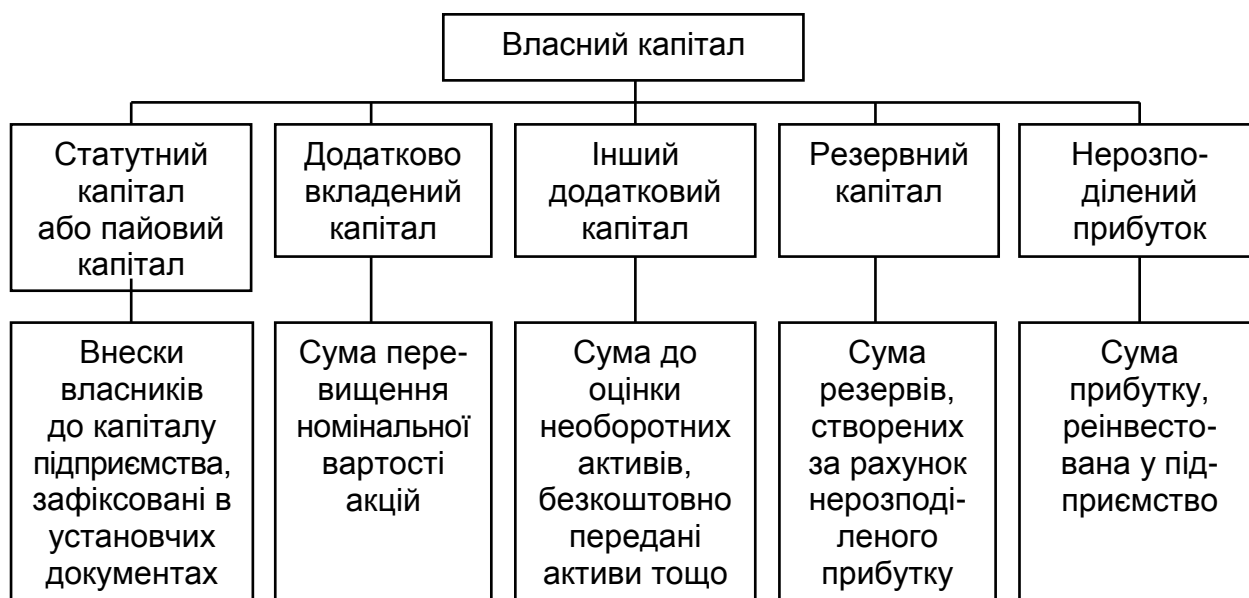

Рис. 5.1. Склад власного капіталу

Власний капітал утворюється за рахунок внесків власників, що зафіксовані в установчих документах, та шляхом накопичення доходів у ході виробничо-господарської діяльності.

Детальна інформація про всі зміни в складі власного капіталу протягом звітного року наводиться в річній формі № 4 "Звіт про власний капітал". Згідно з даними цього звіту власники, інвестори й інші зацікавлені особи отримують інформацію про наявність власного капіталу, збільшення (зменшення) його обсягів у результаті переоцінки, чистого прибутку (збитку), внесків власників, вилучення капіталу. Визначається політика використання прибутку: на виплату дивідендів, поповнення статутного капіталу, відрахування до резервного капіталу.

Додатково в примітках до фінансових звітів підприємства наводиться інформація про загальну кількість і номінальну вартість акцій, на які передбачається провести передплату, загальну суму коштів, одержаних від передплати на акції, акції у складі статутного капіталу за окремими типами і категоріями тощо.

За рівнем відповідальності власний капітал поділяється так: *статутний капітал* (zareєстрований у державному реєстрі); *додатковий капітал* (додатково вкладений капітал, дарчий капітал, резервний та нерозподілений прибуток).

Функції власного капіталу наведені на рис. 5.2.

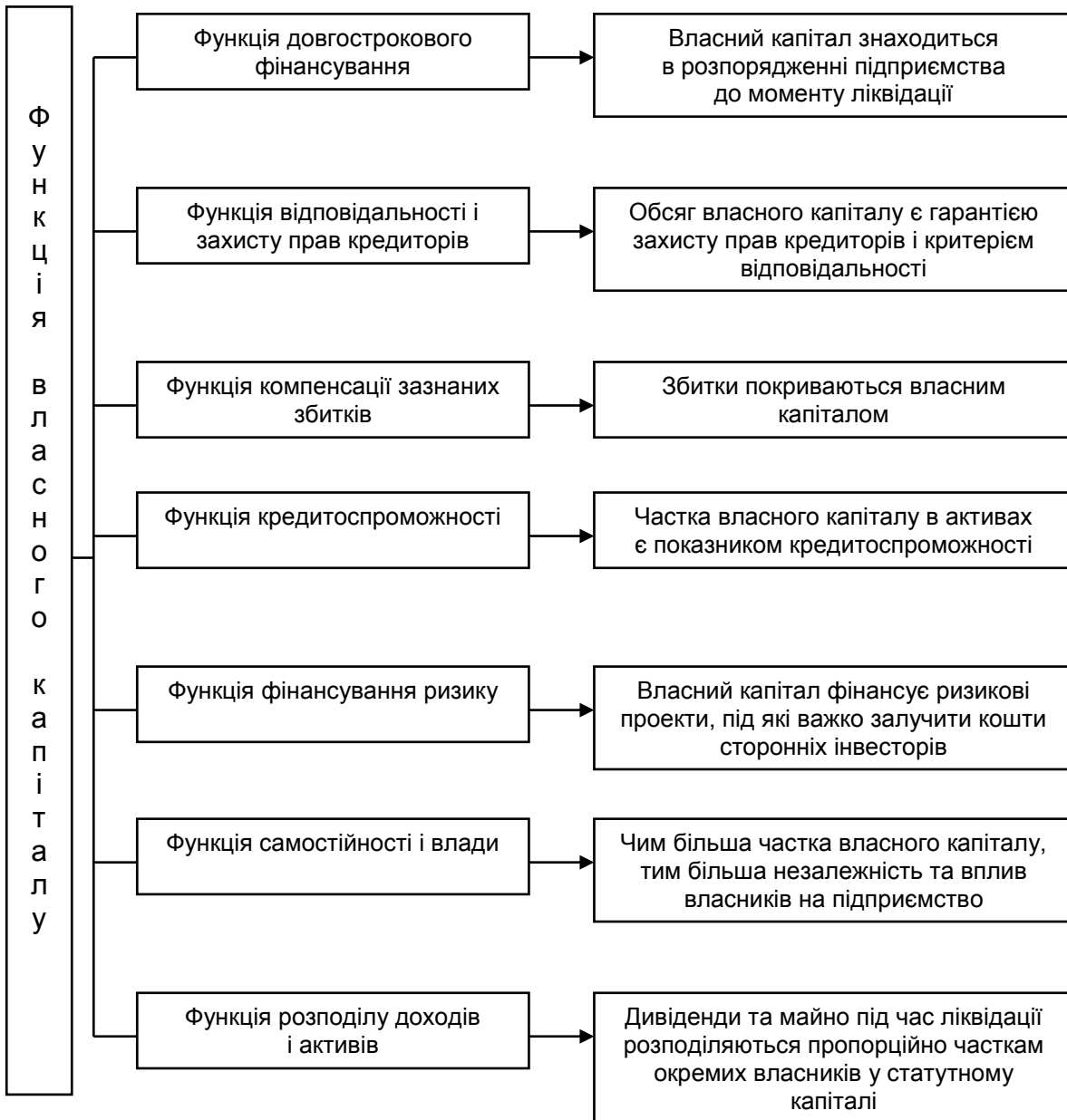

Рис. 5.2. Функції власного капіталу

Основним елементом власного капіталу є статутний капітал, що є показником, який характеризує розміри і фінансовий стан підприємства.

Джерелами формування статутного капіталу є власні кошти, майнові та інші активи засновників. Внесками учасників і засновників господарських товариств до статутного фонду можуть бути: будівлі, споруди, обладнання, інші матеріальні цінності, цінні папери, права користування землею, водою, іншими природними ресурсами, будівлями, спорудами, інтелектуальна власність, кошти, у тому числі валютні. Порядок оцінювання внесків до статутного фонду визначається засновницькими документами. Заборонено використовувати під час формування статутного фонду бюджетні кошти, кредитні ресурси і кошти, одержані під заставу.

Резервний капітал становить суму резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства. Кошти резервного (страхового) капіталу використовуються відповідно до напрямів, передбачених в установчих документах.

5.3. Особливості формування позикового капіталу логістичної системи

Фінансова діяльність логістичної системи неможлива без постійного залучення позикових коштів. Їх використання в обороті підприємства зумовлене невідповідністю в часі між надходженнями коштів та витратами, сезонністю виробництва, впровадженням інвестиційних проектів, які потребують значних обсягів вкладень на декілька років. Окрім цього, за допомогою позикових коштів забезпечується розширення виробничо-господарської діяльності, оновлення технічної бази, використання ефекту фінансового лівериджу та ін.

Позиковий капітал формує зобов'язання підприємства. Він містить:
довгостроковий позиковий капітал – довгострокові кредити банків, довгострокові позикові кошти;

короткостроковий позиковий капітал – короткострокові кредити банків, короткострокові позикові кошти, кредиторська заборгованість, інші короткострокові зобов'язання.

Довгострокові кредити банків, як правило, пов'язані з придбанням устаткування або виконанням інвестиційних проектів.

Позикові кошти розрізняються за багатьма характеристиками. Класифікація за різними ознаками наведена у табл. 5.2.

Класифікація позикових коштів

Ознаки	Вид
Мета залучення	Позикові кошти для забезпечення відтворення основних засобів; позикові кошти для поповнення оборотних активів; позикові кошти для задоволення інших господарських чи соціальних потреб
Джерело залучення	Позикові кошти із зовнішніх джерел; позикові кошти із внутрішніх джерел (внутрішня кредиторська заборгованість)
Форма залучення	У грошовій формі; у формі елементів основних засобів (фінансовий лізинг); у товарній формі (товарний або комерційний кредит)
Строк залучення	Короткострокові позички (поточні); довгострокові позички
Форма забезпечення	Незабезпечені позикові кошти; забезпечені поручительством чи гарантією; забезпечені заставою

Основною рисою довгострокових кредитів є великі ризики, більш складні умови обслуговування та виконання у вигляді забезпечення. Наприклад, проектні кредити (кредити під виконання інвестиційних проектів) видаються банками на основі глибокого аналізу, бізнес-планів інвестиційних проектів та під надійне забезпечення. Це найбільш ризикові кредити. Іпотечні кредити видаються під заставу нерухомості та земельних ділянок. Іпотека є найбільш надійним видом застави.

Тема 6. Управління інвестиційними потоками в логістичних системах

6.1. Інвестиційна політика в логістичній системі

Поняття інвестицій у логістичних системах передусім пов'язують із кількісною і якісною зміною інфраструктури. Без здійснення інвестицій неможливий нормальний процес закупівель, виробництва та розподілу.

У загальноекономічному розумінні інвестиції пов'язують із балансом підприємства. У такому розумінні інвестиції – це стан активів підприємства й уречевлення капіталу в активах. Визначення інвестицій у фінансах пов'язують з використанням капіталу або довгостроковими капітальними вкладеннями з метою одержання прибутку. Отже, інвестиції мають фінансовий і виробничий аспекти.

Закордонні вчені вважають інвестиції вирішальним базисом майбутньої дохідності підприємства. Втілення інвестиційних проектів потребує відмови від коштів сьогодні на користь отримання прибутку в майбутньому.

Згідно зі статтею Закону України "Про інвестиційну діяльність" під інвестиціями розуміють "усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті чого створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект. Такими цінностями можуть бути:

кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери;

рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);

майнові права, що впливають з авторського права, досвід та інші інтелектуальні цінності;

сукупність технічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але незапатентованих ("ноу-хау").

Залежно від того, які джерела фінансових ресурсів залучає підприємство для фінансування своєї інвестиційної діяльності, виокремлюють три основні форми фінансування інвестицій: самофінансування; кредитне фінансування; змішане фінансування. Самофінансування під час здійснення інвестиційної діяльності – це фінансування повністю за рахунок власних фінансових ресурсів. Ця форма фінансування, як правило, використовується під час реалізації короткострокових інвестиційних проектів із невисокою нормою рентабельності. Кредитне фінансування використовується в процесі реалізації короткострокових інвестиційних проектів з високою нормою рентабельності інвестицій, тому що його необхідно повернути на визначених умовах. Із іншого боку, кредитор не претендує на участь у доходах від реалізації інвестицій.

Змішане фінансування є комбінацією декількох джерел фінансування. Це найбільш розповсюджена форма фінансування інвестиційної діяльності, вона може застосовуватись у процесі реалізації будь-яких інвестиційних проектів. Під час вибору джерел фінансування інвестиційної діяльності питання повинно вирішуватись підприємством з урахуванням двох факторів: вартості залученого капіталу, ефективності віддачі.

У процесі розроблення інвестиційної політики підприємства необхідно враховувати правові та економічні передумови інвестування коштів.

До *правових передумов інвестиційної діяльності* слід віднести право інвестора самостійно обирати напрями, види та обсяги інвестиційної діяльності, на свій розсуд формувати систему договірних взаємовідносин із будь-якими учасниками інвестиційної діяльності.

Серед *економічних передумов інвестування* потрібно особливо відзначити необхідність компенсації інвестору відмови від використання наявних коштів на поточне споживання, забезпечення винагороди за ризик та обов'язкове відшкодування інвестиційних витрат.

Розроблення інвестиційної політики логістичних систем базується на концепціях зазначених у табл. 6.1.

Основна мета інвестиційної політики полягає в забезпеченні найбільш ефективних шляхів розширення активів логістичної системи.

Таблиця 6.1

Концепції, на яких базується інвестиційна політика логістичних систем

Назва концепції	Зміст концепції
1	2
<i>Концепція грошових потоків</i>	Базується на визнанні активів як джерела майбутніх грошових потоків і передбачає: ідентифікацію грошових потоків від інвестування в окремі активи; оцінювання факторів впливу на величину і структуру майбутніх грошових надходжень від інвестицій; вибір коефіцієнта дисконтування, що дає змогу зіставити грошові потоки, які генеруються на різних стадіях інвестиційного процесу; оцінювання ризиків, пов'язаних із грошовими потоками
<i>Концепція компромісу між ризиком і доходністю</i>	Враховує, що зі збільшенням рівня очікуваної доходності інвестицій одночасно зростає ризик недоотримання цього доходу
<i>Концепція ціни капіталу</i>	Передбачає необхідність врахування вартості окремих інвестиційних ресурсів із метою забезпечення їх найбільш оптимальної структури за критерієм мінімізації середньозваженої ціни капіталу
<i>Концепція теперішньої вартості</i>	Витікає з об'єктивно існуючої нерівноцінності наявних і очікуваних грошових ресурсів у зв'язку з інфляцією, ризику упущеної вигоди, уповільнення обігу коштів
<i>Концепція асиметричної інформації</i>	Враховує той факт, що окремі учасники інвестиційної діяльності можуть володіти конфіденційною інформацією і використовувати її під час прийняття інвестиційних рішень
<i>Концепція альтернативних витрат</i>	Походить із необхідності враховувати розмір упущеної вигоди інвестора у випадку, коли він обирає один напрям вкладення коштів і відмовляється від альтернативних варіантів інвестування

1	2
<i>Концепція агентських угод</i>	Передбачає необхідність свідомо йти на додаткові агентські витрати у випадку, коли інвестиційні посередники краще знають кон'юнктуру інвестиційного ринку і можуть більш ефективно управляти інвестиційним портфелем, ніж сам інвестор
<i>Концепція ефективності ринку капіталу</i>	Полягає в тому, що під час своєчасного і достатнього інформаційного забезпечення ринкові ціни фінансових інструментів відповідають їх внутрішній (реальній) вартості

6.2. Управління реальними інвестиціями в логістичних системах

Реальне інвестування для більшості підприємств у сучасних умовах складає основу інвестиційної діяльності.

Реальні інвестиції – це вкладення коштів у основні й оборотні засоби, у тому числі в матеріальні та нематеріальні активи.

У логістичних системах реальні інвестиції безпосередньо пов'язані з основною діяльністю, розширенням асортименту виробленої продукції, підвищенням її якості шляхом впровадження досягнень науково-технічного прогресу. Також, реальні інвестиції порівняно з фінансовими інвестиціями схильні до високого рівня економічного ризику, що, у свою чергу, обумовлює їх здатність забезпечувати більш високу рентабельність порівняно з фінансовими інвестиціями. Вони є менш ліквідними порівняно з фінансовими, тому помилки під час ухвалення рішення про реальні інвестиції вкрай складно компенсувати. Реальні інвестиції здійснюються в різноманітних формах. Основними формами реальних інвестицій є капітальні вкладення, вкладення у приріст оборотних активів та інвестування в нематеріальні активи. У свою чергу капітальні вкладення реалізуються також у різних формах і насамперед, у формі нового будівництва, реконструкції, модернізації, технічного переоснащення, а також придбання цілісних майнових комплексів.

Придбання цілісних майнових комплексів є прерогативою макрологістичних систем, які прагнуть створити технологічно замкнуті виробничо-комерційні структури, починаючи від виробництва матеріалів і комплектуючих виробів до виробництва і реалізації готової продукції. Ця форма реальних інвестицій забезпечує зростання сукупної вартості активів підприємства-інвестора за рахунок збільшення фінансового потенціалу, можливостей спільного використання системи збуту, зниження рівня виробничих витрат.

Нове будівництво, зазвичай, пов'язане з інвестиціями в сучасні виробництва, які забезпечують більш високий рівень продуктивності праці, що задовольняють вимоги екологічної безпеки, із будівництвом нових об'єктів.

Модернізація частіше за все пов'язана з приведенням активної частини основних фондів у відповідність до сучасних вимог здійснення технологічних процесів. Технічне переоснащення включає в себе заміну, придбання нового обладнання, механізмів, цілих комплексів технічних систем для ефективного здійснення технологічних процесів. Чітку межу між технічним переоснащенням та модернізацією не завжди можна провести.

Інвестування в оборотні активи спрямоване, як правило, на розширення обсягу використовуваних оборотних фондів підприємства для забезпечення розширеного відтворення.

Інвестування в нематеріальні активи в основному передбачає інноваційне інвестування і здійснюється у двох основних формах: у формі придбання готової науково-технічної продукції, патентів на наукові відкриття, винаходи, товарних знаків; за допомогою самостійної розробки науково-технічної продукції.

Реальне інвестування складає основу інвестиційної діяльності підприємства. На сьогодні цей вид інвестування є основним для більшості логістичних систем, оскільки управління реальними інвестиціями в системі інвестиційної діяльності ведеться на більш високому рівні і дозволяє мінімізувати інвестиційний ризик.

6.3. Формування інвестиційного грошового потоку

Грошовий потік від інвестиційної діяльності – це зміна грошових потоків у результаті придбання та реалізації необоротних активів та фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.

Грошовий потік підприємства з інвестиційної діяльності є сукупністю розподілених у часі надходжень і виплат коштів, генерованих його інвестиційними операціями.

Висока роль ефективного управління інвестиційними грошовими потоками визначається такими основними положеннями:

1. Грошові потоки обслуговують здійснення інвестиційної діяльності логістичної системи практично в усіх її аспектах.

2. Ефективне управління грошовими потоками з інвестиційної діяльності забезпечує фінансову рівновагу підприємства в процесі його стратегічного розвитку.

3. Раціональне формування грошових потоків сприяє підвищенню ритмічності здійснення інвестиційного процесу в логістичній системі.

4. Ефективне управління грошовими потоками дозволяє скоротити потребу підприємства в позикових інвестиційних ресурсах.

5. Управління грошовими потоками з інвестиційної діяльності є важливим важелем забезпечення прискорення обороту капіталу підприємства.

6. Ефективне управління грошовими потоками з інвестиційної діяльності забезпечує зниження ризику неплатоспроможності підприємства.

Таким чином, ефективне управління грошовими потоками з інвестиційної діяльності сприяє формуванню додаткових інвестиційних ресурсів для здійснення фінансових інвестицій, що є джерелом прибутку.

За методом обчислення обсягу виділяють такі види інвестиційних грошових потоків:

валовий грошовий потік – характеризує всю сукупність надходжень або витрати коштів у інвестиційному процесі в розглянутому періоді часу в розрізі окремих його інтервалів;

чистий грошовий потік – характеризує різницю між позитивним і негативним грошовими потоками з інвестиційної діяльності (між надходженням і витратою коштів) у розглянутому періоді часу в розрізі окремих його інтервалів. Чистий грошовий потік є найважливішим результатом інвестиційної діяльності підприємства, таким, що багато в чому визначає ефективність цієї діяльності, фінансову рівновагу і темпи зростання його ринкової вартості.

За безперервністю формування розрізняють такі види інвестиційних грошових потоків підприємства:

регулярний грошовий потік. Він характеризує потік надходження або витрати коштів за окремими інвестиційними операціями (грошовими потоками одного виду), що в розглянутому періоді часу здійснюється постійно за окремими інтервалами цього періоду. Характер регулярного носять більшість видів надходжень грошових доходів за борговими фінансовими інструментами інвестування; грошові потоки, що забезпечують реалізацію довгострокових реальних інвестиційних проектів і т. д.;

дискретний грошовий потік. Він характеризує надходження або витрату коштів, пов'язану зі здійсненням одиничних інвестиційних операцій підприємства в розглянутому періоді часу. Характер дискретного

грошового потоку носить одноразова витрата коштів, пов'язана з придбанням підприємством цілісного майнового комплексу, покупкою ліцензії франчайзингу; надходженням інвестиційних ресурсів у порядку безоплатної допомоги і т. д.

Розглядаючи ці види інвестиційних грошових потоків підприємства, варто звернути увагу на те, що вони розрізняються лише в рамках конкретного часового інтервалу. За умови певного мінімального часового інтервалу всі інвестиційні грошові потоки підприємства можуть розглядатися як дискретні. І навпаки – у рамках життєвого циклу підприємства переважна частина його інвестиційних грошових потоків носить регулярний характер.

Для формування інвестиційних грошових потоків складають план надходжень і витрат коштів з інвестиційної діяльності, який розробляється на майбутній рік у помісячному розрізі для того, щоб забезпечити облік сезонних коливань грошових потоків підприємства. Він складається за окремими напрямками інвестування й інвестиційної діяльності логістичної системи в цілому. Із огляду на те, що низка вихідних передумов розроблення цього плану носять слабопрогнозований характер, він складається, зазвичай, у варіантах – "оптимістичному", "реалістичному" і "песимістичному". Крім того, розроблення цього плану носить різноманітний характер і за використовуваних методів розрахунку окремих його показників.

Основною метою розроблення плану надходжень і витрат коштів з інвестиційної діяльності є прогнозування в часі валового і чистого грошових потоків підприємства в розрізі окремих напрямів інвестування на всіх етапах планового періоду.

Прогнозування надходжень і витрат коштів з інвестиційної діяльності здійснюється методом прямого рахунку. Основою здійснення цих розрахунків є:

1. Програма реального інвестування, що характеризує обсяг вкладення коштів у розрізі окремих здійснюваних або намічуваних до реалізації інвестиційних проектів.

2. Проектований до формування портфель довгострокових фінансових інвестицій. Якщо такий портфель на підприємстві вже сформований, то визначається необхідна сума коштів для забезпечення його приросту або обсяг реалізації інструментів довгострокових фінансових інвестицій.

3. Передбачувана сума надходження коштів від реалізації основних коштів і нематеріальних активів. В основу цього розрахунку повинен бути покладений план їхнього відновлення.

4. Прогнозований розмір інвестиційного прибутку. Оскільки прибуток від завершених реальних інвестиційних проектів, що вступили в стадію експлуатації, показується в складі операційного прибутку підприємства, у цьому розділі прогнозується розмір прибутку тільки за довгостроковими фінансовими інвестиціями – дивідендами і відсотками до одержання.

Розрахунки узагальнюються в розрізі позицій, передбачених стандартом звіту про рух коштів підприємства з інвестиційної діяльності.

Тема 7. Управління фінансовими ризиками в логістичних системах

7.1. Сутність та класифікація фінансових ризиків у логістичних системах

Під *фінансовим ризиком* розуміється результат вибору керівництвом підприємства альтернативного фінансового рішення, яке направлене на досягнення бажаного результату фінансової діяльності з урахуванням вірогідності фінансових втрат через невизначеність умов його реалізації.

Система принципів і методів розроблення і реалізації ризикових фінансових рішень, що забезпечують усестороннє оцінювання різних фінансових ризиків і нейтралізацію їх можливих негативних фінансових наслідків, є управлінням фінансовими ризиками підприємства.

Класифікація фінансових ризиків у логістичних системах наведена в табл. 7.1.

Враховуючи економічну нестабільність розвитку країни, ранню стадію життєвого циклу багатьох створених в останнє десятиліття підприємств, а відповідно і переважно агресивний менталітет їх керівників і фінансових менеджерів, можна констатувати, що фінансові ризики, що приймаються ними, відрізняються великою різноманітністю і достатньо високим рівнем порівняно з портфелем цих ризиків у підприємств, що функціонують у країнах із розвиненою ринковою економікою.

Класифікація фінансових ризиків у логістичних системах

Ознаки	Види фінансового ризику
Види фінансового ризику	Ризик зниження фінансової стійкості (або ризик порушення рівноваги фінансового розвитку) підприємства; ризик неплатоспроможності (або ризик незбалансованої ліквідності) підприємства; інвестиційний ризик; інфляційний ризик; процентний ризик; валютний ризик; депозитний ризик; кредитний ризик; податковий ризик; інноваційний фінансовий ризик; криміногенний ризик; інші види ризиків (ризик стихійних бід і інші аналогічні "форсмажорні ризики")
За об'єктом, що характеризується	Ризик окремої фінансової операції; ризик різних видів фінансової діяльності; ризик фінансової діяльності підприємства в цілому
За сукупністю досліджуваних інструментів	Індивідуальний фінансовий ризик; портфельний фінансовий ризик
За джерелами виникнення	Зовнішній, систематичний або ринковий ризик; внутрішній, несистематичний або специфічний ризик
За характером фінансових наслідків	Ризик, що стосується тільки економічних втрати; ризик, що стосується втраченої вигоди; ризик, що стосується як економічних втрат, так і додаткових доходів
За комплексністю	Простий фінансовий ризик; складний фінансовий ризик
За рівнем вірогідності реалізації	Фінансовий ризик із низьким рівнем вірогідності реалізації; фінансовий ризик із середнім рівнем вірогідності реалізації; фінансовий ризик із високим рівнем вірогідності реалізації; фінансовий ризик, рівень вірогідності реалізації якого визначити неможливо
За характером прояву в часі	Постійний фінансовий ризик; тимчасовий фінансовий ризик
За можливістю передбачення	Прогнозований фінансовий ризик; непрогнозований фінансовий ризик
За рівнем можливих фінансових втрат	Допустимий фінансовий ризик; критичний фінансовий ризик; катастрофічний фінансовий ризик
За можливістю страхування	Страхований фінансовий ризик; не страхований фінансовий ризик

7.2. Методи нейтралізації фінансових ризиків у логістичних системах

Основна роль в системі методів управління фінансовими ризиками підприємства належить внутрішнім механізмам їх нейтралізації.

Внутрішні механізми нейтралізації фінансових ризиків є системою методів мінімізації їх негативних наслідків, обраних і здійснюваних у рамках самого підприємства.

Об'єктом використання внутрішніх механізмів нейтралізації є, як правило, усі види допустимих фінансових ризиків, значна частина ризиків критичної групи, а також не страховані катастрофічні ризики, якщо вони приймаються підприємством через об'єктивну необхідність. У сучасних умовах внутрішні механізми нейтралізації охоплюють переважну частину фінансових ризиків підприємства.

Перевагою використання внутрішніх механізмів нейтралізації фінансових ризиків є високий ступінь альтернативності схвалюваних управлінських рішень, не залежних, як правило, від інших суб'єктів господарювання. Залежно від конкретних умов здійснення фінансової діяльності підприємства і його фінансових можливостей дозволяють найбільшою мірою врахувати вплив внутрішніх чинників на рівень фінансових ризиків у процесі нейтралізації їх негативних наслідків.

Основні методи нейтралізації фінансових ризиків у логістичних системах подано на рис. 7.1.

Слід розглянути їх особливості:

1. Недопущення ризику.

Цей метод нейтралізації фінансових ризиків є найрадикальнішим. Він полягає в розробленні таких заходів внутрішнього характеру, що повністю виключають конкретний вид фінансового ризику. Основні заходи:

відмова від використання тимчасово вільних грошових активів у короткострокових фінансових інвестиціях;

відмова від продовження господарських відносин із партнерами, що систематично порушують контрактні зобов'язання;

відмова від здійснення фінансових операцій, рівень ризику за яких надмірно високий;

відмова від використання у високих обсягах позикового капіталу;

відмова від надмірного використання оборотних активів у мало-ліквідних формах.

Усі форми недопущення фінансового ризику, попри свій радикалізм у відкиданні окремих їх видів, позбавляє підприємство додаткових джерел формування прибутку, а, відповідно, негативно впливає на темпи його економічного розвитку й ефективність використання власного капіталу.

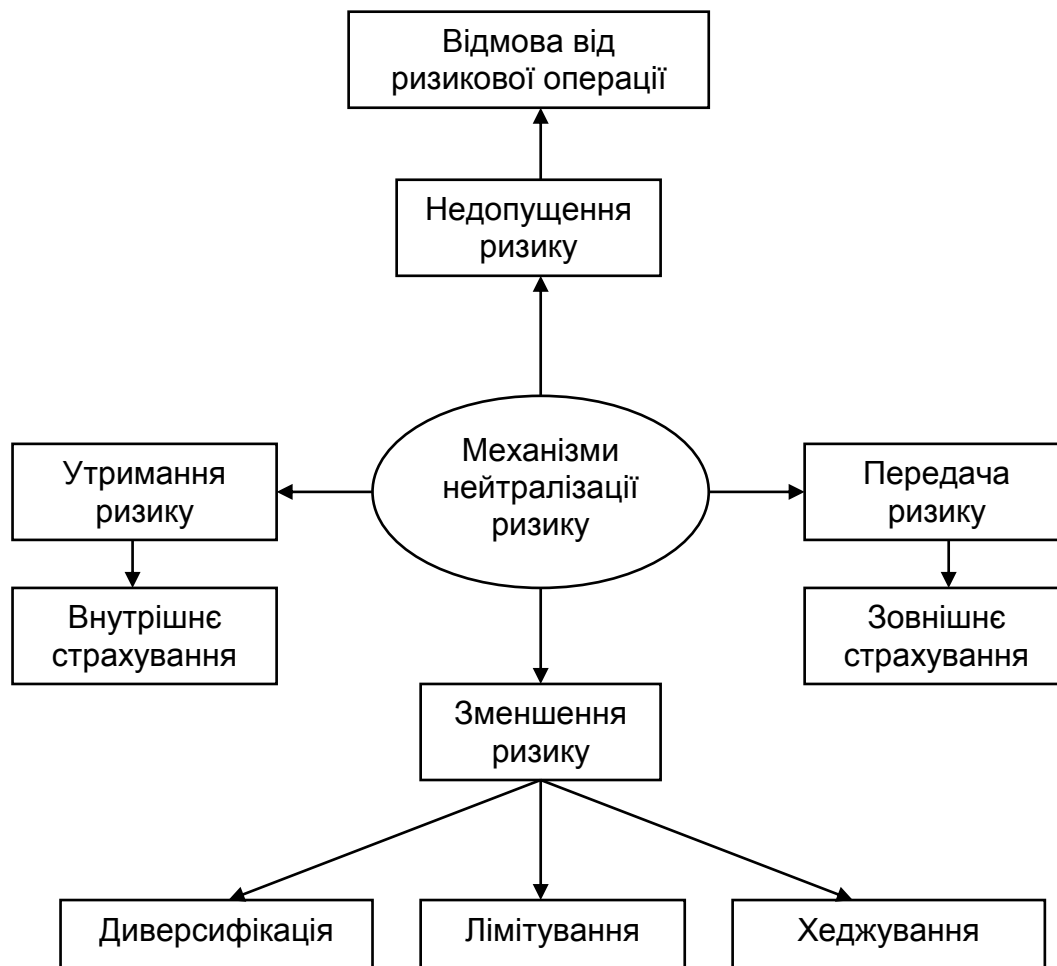

Рис. 7.1. **Методи нейтралізації фінансових ризиків**

2. Лімітація концентрації ризику.

Лімітація концентрації фінансових ризиків є одним із найпоширеніших внутрішніх механізмів ризик-менеджменту, реалізуючи фінансову ідеологію підприємства в частині ухвалення цих ризиків і не вимагаючи високих витрат.

Процес лімітації концентрації фінансових ризиків використовується звичайно з фінансових операцій, здійснюваних у зоні критичного або катастрофічного ризику. Ця лімітація реалізується шляхом встановлення на підприємстві відповідних внутрішніх фінансових нормативів у процесі розробки політики здійснення різних аспектів фінансової діяльності.

3. Хеджування.

Хеджування характеризує внутрішній механізм нейтралізації фінансових ризиків, заснований на використанні відповідних видів фінансових інструментів. Хеджування фінансових ризиків шляхом здійснення відповідних операцій із похідними цінними паперами є високоефективним механізмом зменшення можливих фінансових втрат у разі настання ризикової події. Але воно вимагає певних витрат на виплату комісійної винагороди брокерам, премій за опціонами та ін. Проте рівень цих витрат значно нижче, ніж рівень витрат на зовнішнє страхування фінансових ризиків.

4. Диверсифікація.

Принцип дії механізму диверсифікації заснований на розділенні ризиків, перешкоджаючому їх концентрації. Механізм диверсифікації використовується, перш за все, для нейтралізації негативних фінансових наслідків несистематичних видів ризиків, він дозволяє мінімізувати портфельні ризики.

Основні форми диверсифікації фінансових ризиків підприємства:

- програми реального інвестування;
- програми кредитного портфеля;
- програми видів фінансової діяльності;
- програми портфеля цінних паперів;
- програми валютного портфеля підприємства;
- програми депозитного портфеля.

Використання цього механізму носить на підприємстві обмежений характер, оскільки він не дає ефекту в нейтралізації переважної частини систематичних ризиків – інфляційного, податкового та ін.

5. Розподіл ризиків.

Цей метод нейтралізації фінансових ризиків заснований на частковому їх трансферті (передачі) партнерам з окремих фінансових операцій. У ході цього господарським партнерам передається та частина фінансових ризиків підприємства, за якого вони мають більше нагоди нейтралізації їх негативних наслідків і мають у своєму розпорядженні ефективніші способи внутрішнього страхового захисту.

На сьогодні набули широке поширення такі основні напрями розподілу ризиків:

- між підприємством і постачальниками сировини і матеріалів;
- між учасниками інвестиційного проекту;
- між учасниками лізингової операції;

розподіл ризику між учасниками факторингової операції.

Рівень нейтралізації їх негативних фінансових наслідків для підприємства і ступінь розподілу ризиків є предметом його контрактних переговорів із партнерами, відбиваних узгодженими з ними умовами відповідних контрактів.

6. Резервування.

Цей механізм нейтралізації фінансових ризиків заснований на резервуванні підприємством частини фінансових ресурсів, дозволяючи долати негативні фінансові наслідки з тих фінансових операцій, за якими ці ризики не пов'язані з діями контрагентів.

Головними формами цього напряму нейтралізації фінансових ризиків є формування:

нерозподіленого залишку прибутку, одержаного у звітному періоді;
системи страхових запасів матеріальних і фінансових ресурсів за окремими елементами оборотних активів підприємства;

цільових резервних фондів;

резервного (страхового) фонду підприємства;

резервних сум фінансових ресурсів.

Застосовуючи цей механізм нейтралізації фінансових ризиків, необхідно знати, що страхові резерви в усіх тих формах, хоча й дозволяють швидко відшкодувати фінансові втрати, що зазнають підприємства, проте "заморожують" використання достатньо великих сум фінансових коштів. Унаслідок цього знижується ефективність використання власного капіталу підприємства, посилюється його залежність від зовнішніх джерел фінансування. Це визначає необхідність оптимізації сум резервованих фінансових ресурсів з позицій майбутнього їх використання для нейтралізації лише окремих видів фінансових ризиків.

7. Отримання від контрагентів певних гарантій.

Ці гарантії, пов'язані з нейтралізацією негативних фінансових наслідків у разі настання ризикової події, можуть бути надані у формі поруки, гарантійних листів третіх осіб страхових полісів на користь підприємства з боку його контрагентів з високо ризикових фінансових операцій.

8. Надання компенсації можливих фінансових втрат із ризиків за рахунок системи штрафних санкцій.

Цей напрям нейтралізації фінансових ризиків передбачає розрахунок і включення в умови контрактів із контрагентами необхідних розмірів штрафів, пені, неустойок і інших форм фінансових санкцій у разі

порушення ними своїх зобов'язань (невчасних платежів за продукцію, невиплати відсотків і т. д.).

Рівень штрафних санкцій повинен повною мірою компенсувати фінансові втрати підприємства пов'язані з неотриманням розрахункового доходу, інфляцією, зниженням вартості грошей у часі і т. д.

9. Забезпечення затребування з контрагента фінансової операції додаткового рівня, премії за ризик.

У цьому випадку, якщо рівень ризику за наміченою до здійснення фінансовою операцією перевищує розрахунковий рівень доходу з неї, необхідно забезпечити отримання додаткового доходу з неї або відмовитися від її проведення.

10. Скорочення переліку форс-мажорних обставин у контрактах із контрагентами.

На сьогодні на практиці цей перелік необґрунтовано розширюється, що дозволяє партнерам підприємства уникати у низці випадків фінансової відповідальності за невиконання своїх контрактних зобов'язань.

Усі ці внутрішні механізми нейтралізації фінансових ризиків можуть бути істотно доповнені з урахуванням конкретного складу портфеля його фінансових ризиків і специфіки фінансової діяльності підприємства.

7.3. Хеджування фінансових ризиків у логістичних системах

Хеджування фінансових ризиків передбачає зменшення ймовірності їх виникнення за допомогою деривативів або похідних цінних паперів (ф'ючерсів, опціонів). Механізм хеджування полягає у проведенні протилежних фінансових операцій із ф'ючерсними контрактами та опціонами на товарній і фондовій біржах.

У випадку хеджування за допомогою опціона обсяг можливих фінансових втрат лімітується на рівні премії (ціни опціона). Сплата премії дає право вибору: здійснювати операцію на заздалегідь встановлених умовах або відмовитися від неї і таким чином нейтралізувати ризик.

Залежно від використовуваних видів похідних цінних паперів розрізняють наступні механізми хеджування фінансових ризиків:

1) хеджування з використанням опціонів. Воно характеризує механізм нейтралізації фінансових ризиків у операціях із цінними паперами, валютою, реальними активами або іншими видами деривативів.

В основі цієї форми хеджування лежить операція з преміюванням (опціоном), які сплачують за право (але не зобов'язання) продати або купити протягом передбаченого опційним контрактом терміну цінний папір, валюту, реальний актив або дериватив у обумовлений термін, у кількості і за наперед обумовленою ціною. У механізмі нейтралізації фінансових ризиків із використанням цього вигляду похідних цінних паперів розрізняють хеджування на основі: опціону на покупку (надаючи право покупки за обумовленою ціною); опціону на продаж (надаючи право продажу за обумовленою ціною); подвійного опціону (надаючи одночасне право покупки або продажу відповідного фінансового або реального активу за узгодженою ціною). Ціна, яку підприємство виплачує за придбання опціону, по суті є сплачуваною страховою премією;

2) хеджування з використанням операції "своп". Воно характеризує механізм нейтралізації фінансових ризиків у операціях із валютою, цінними паперами, борговими фінансовими зобов'язаннями підприємства. У основі операції "своп" лежить обмін (купівля-продаж) відповідними фінансовими активами або фінансовими зобов'язаннями з метою поліпшення їх структури і зниження можливих втрат. У механізмі нейтралізації фінансових ризиків із використанням цієї форми хеджування застосовуються операції валютного свопу (обміну майбутніх зобов'язань в одній валюті на відповідні зобов'язання в іншій); фондового свопу (зобов'язання перетворити один вид цінного паперу в інший, наприклад, облігації підприємства, що звертаються, в акції, що емітуються їм); процентного свопу (обміну боргових фінансових зобов'язань підприємства з фіксованою процентною ставкою на зобов'язання з плаваючою процентною ставкою або навпаки).

Безпосередньо в процесі хеджування фінансових ризиків необхідно порівнювати вартість хеджу з сумою зниження можливих втрат з цих ризиків;

3) хеджування з використанням ф'ючерсних контрактів. Воно характеризує механізм нейтралізації фінансових ризиків у операціях на товарній або фондовій біржах шляхом проведення протилежних операцій з різними видами біржових контрактів. Операція хеджування з використанням ф'ючерсних контрактів вимагає здійснення трьох видів біржових операцій: купівля (продаж) реального активу або цінних паперів із поставкою в майбутньому періоді (форвардна біржова операція); продаж (або відповідно купівля) ф'ючерсних контрактів на аналогічну кількість активів або цінних паперів (відкриття позиції з ф'ючерсних

контрактів); ліквідацію позиції з ф'ючерсних контрактів у момент поставки реального активу або цінних паперів шляхом здійснення зворотної (офсетної) операції з ними.

Перші два види біржових операцій здійснюються на початковій стадії нейтралізації фінансового ризику, а третій на стадії завершення.

Процес хеджування з використанням ф'ючерсних контрактів заснований на тому, що, якщо підприємство несе фінансові втрати через зміну цін до моменту поставки як продавець реального активу або цінних паперів, то воно виграє в тих же розмірах, як покупець ф'ючерсних контрактів на таку ж кількість активів або цінних паперів, і навпаки.

Механізм нейтралізації фінансових ризиків на основі різних форм хеджування має високу результативність.

Змістовий модуль 2. Методичні підходи до оптимізації й підвищення ефективності управління фінансовими потоками в логістичних системах

Тема 8. Моніторинг та аналіз фінансових потоків у логістичних системах

8.1. Сутність, мета і завдання аналізу фінансових потоків у логістичних системах

У конкурентному середовищі забезпечення ефективної діяльності логістичної системи залежить певною мірою від організації аналітичної роботи. Уміння реально оцінити фінансовий стан, ділову активність партнерів по бізнесу, конкурентів, виявити резерви підвищення прибутковості є запорукою конкурентоспроможності.

У зв'язку з цим значення аналітичної роботи на підприємстві неможливо переоцінити. Вона базується на використанні інформації, яку містять форми фінансової звітності та інші документи, й охоплює методики аналізу й оцінки фінансового стану підприємства в цілому та окремих напрямів його діяльності, методи збору, обробки і представлення фінансової інформації, використання сучасних інформаційних технологій для інтерпретації цієї інформації.

Метою аналізу фінансової звітності є отримання об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства та виявлення факторів і резервів зміцнення його фінансової стійкості. У результаті фінансовий аналіз створює підґрунтя для розробки програми перспективного розвитку підприємства. Тобто аналітична робота є етапом у формуванні стратегії діяльності суб'єктів господарювання.

Основними завданнями аналізу фінансової звітності є:

оцінювання динаміки складу й структури активів та джерел їх формування;

оцінювання ліквідності та платоспроможності.

Здійснення аналізу базується на застосуванні сукупності методів та прийомів розрахунків, співставлень, оформлення висновків.

Фінансовий стан – це важлива характеристика економічної діяльності логістичної системи. Він визначає конкурентоспроможність, потенціал у ділових відносинах, оцінює міру гарантованості економічних інтересів учасників фінансових відносин.

Усі користувачі фінансової звітності ставлять собі за мету проведення аналізу стану підприємства, і на його основі зробити висновки про відносини з ним.

8.2. Інформаційне забезпечення аналізу фінансових потоків

Інформаційним забезпеченням фінансового аналізу є законодавчі та нормативні акти, бухгалтерська звітність, статистичні дані фінансового характеру, інші дані, серед яких інформація про стан фондового ринку, процентні ставки, курси валют, кредитні рейтинги тощо. Якість фінансового аналізу, як і якість ухвалених управлінських рішень, значною мірою залежить від якості та кількості вхідної фінансової інформації, а також від кваліфікації фінансових аналітиків і фінансових менеджерів, що займаються фінансовим аналізом та плануванням.

Методика фінансового аналізу включає три блоки: аналіз фінансового стану, аналіз фінансових результатів та аналіз ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Вимоги до фінансової інформації наведені на рис. 8.1.

Основними джерелами інформації для визначення фінансового стану підприємства та його фінансових результатів є фінансова звітність підприємства, а саме:

Форма 1 "Баланс";
Форма 2 "Звіт про фінансові результати";
Форма 3 "Звіт про рух грошових коштів";
Форма 4 "Звіт про власний капітал";
Примітки до звітів.

Рис. 8.1. Вимоги до фінансової інформації

8.3. Сутність звіту про рух грошових коштів

Виходячи зі змісту форм фінансової звітності, інформація, яку вони містять, необхідна для обґрунтування рішень щодо придбання, продажу та володіння цінними паперами, участі в капіталі, оцінювання якості управління, кредитоспроможності, забезпеченості зобов'язань, визначення сум дивідендів, що підлягають розподілу, інших рішень.

Для менеджера з логістики найбільш інформативним у процесі прийняття рішень є форма 3 "Звіт про рух грошових коштів". Метою складання цього звіту є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбуваються з грошовими коштами підприємства та їх еквівалентами за звітний період.

В основі розробки "Звіту про рух грошових коштів" лежить не-прямий метод, який передбачає визначення чистого надходження чи видатку від операційної діяльності через коригування прибутку від звичайної діяльності до оподаткування. Інформаційною базою для складання цього звіту є показники балансу, звіту про фінансові результати та дані аналітичного бухгалтерського обліку.

Послідовність складання "Звіту про рух грошових коштів" подано на рис. 8.2.

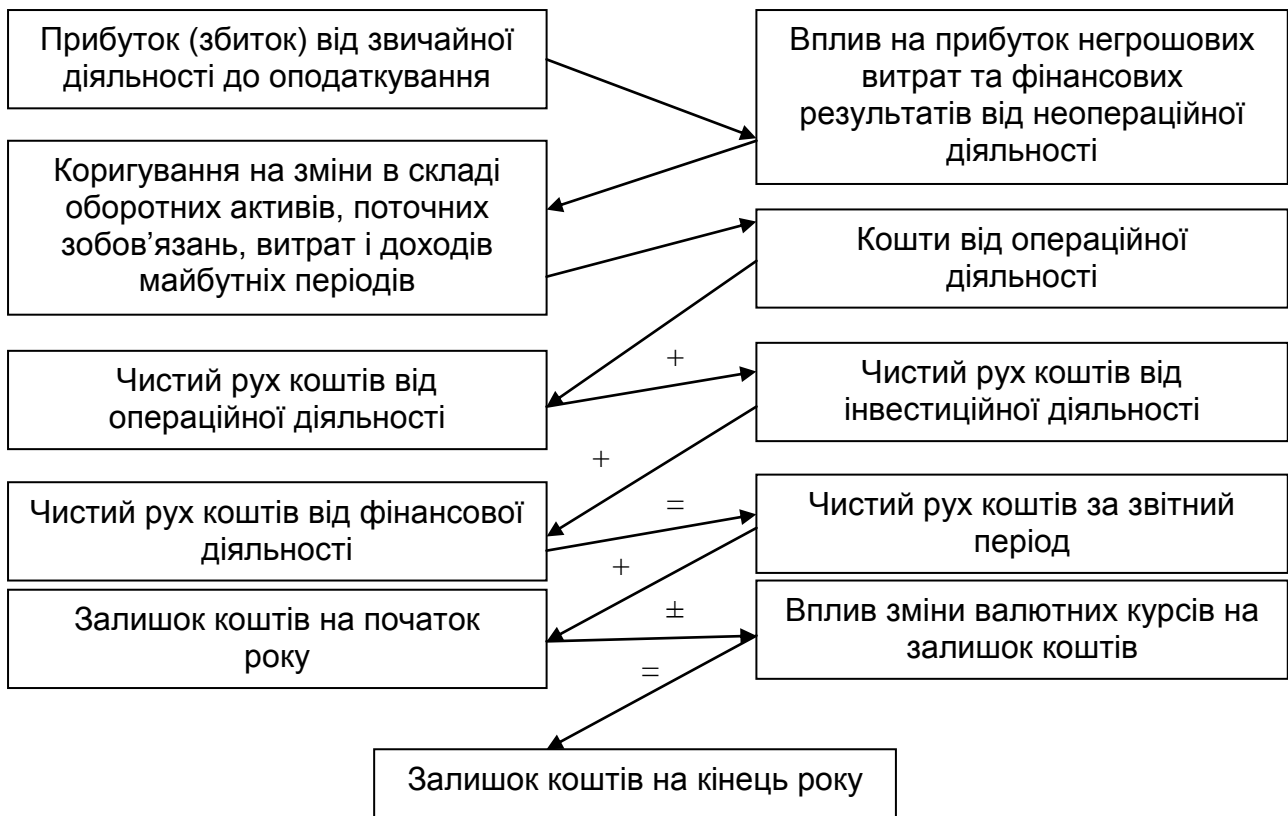

Рис. 8.2. Етапи складання "Звіту про рух грошових коштів"

Вплив на прибуток негрошових витрат (блок 2) передбачає врахування амортизаційних відрахувань за необоротними активами, які хоч і зменшують прибуток, але залишаються у розпорядженні підприємства, поповнюючи його кошти.

Необхідно також врахувати зміну суми забезпечення наступних витрат і платежів, які не пов'язані з інвестиційною та фінансовою діяльністю. У цьому блоці враховується вплив збитків (прибутків) від нереалізованих курсових різниць, статей дебіторської та кредиторської заборгованості в іноземній валюті, пов'язаних з інвестиційною та фінансовою

діяльністю, а також з перерахунком залишків у іноземній валюті. Зміна валютних курсів не пов'язана з рухом коштів. Щоб не завищувати або не занижувати показник коштів від операційної діяльності, їх коригують на фінансовий результат від переоцінки неопераційної дебіторської або кредиторської заборгованості в іноземній валюті.

Для того щоб отримати прибуток від операційної діяльності, необхідно із загального прибутку, відображеного у блоці 1, відняти прибуток від інвестиційної та фінансової діяльності та додати збитки від цих самих видів діяльності.

Щоб визначити суму коштів від операційної діяльності (блок 4), необхідно врахувати зміни у складі оборотних активів, зміну витрат і доходів майбутніх періодів та поточних зобов'язань. Зміна оборотних активів враховується у тому випадку, коли вона зумовлена операційною діяльністю (блок 3).

Чистий рух коштів від операційної діяльності (блок 5) визначається як різниця між коштами від операційної діяльності та сплаченими відсотками, податками на прибуток, результатом руху коштів унаслідок надзвичайних подій. Прикладом руху коштів від надзвичайних подій є надходження від страхових компаній, надання допомоги працівникам, що постраждали внаслідок стихійного лиха.

8.4. Напрями та послідовність аналітичних процедур у дослідженні фінансових потоків

Залежно від того, хто аналізує діяльність логістичної системи – його фінансові менеджери чи сторонні особи, розрізняють зовнішній та внутрішній фінансові аналізи.

Внутрішній фінансовий аналіз, який здійснюють менеджери, ґрунтується як на фінансовій звітності, що оприлюднюється, так і на первинній бухгалтерській документації, яка дає можливість отримати досить точні оцінки фінансового стану підприємства. Такий аналіз має комплексний характер, орієнтований на прийняття управлінських рішень, а результати його, як правило, мають конфіденційний характер.

Зовнішній фінансовий аналіз здійснюють, коли потрібно визначити надійність партнера з бізнесу, ринкову позицію фірми-конкурента, стійкість комерційного банку, за посередництвом якого проводиться фінансова операція, кредитний рейтинг емітента, у цінні папери якого передбачено

вкласти кошти підприємства. Такий фінансовий аналіз ґрунтується, на даних фінансової звітності, які наведено в річних фінансових звітах корпорацій та фінансових інститутів, інформації рейтингових агентств, а також даних з інших джерел.

Характеристика основних методів фінансового аналізу наведена в табл. 8.1.

Таблиця 8.1

Характеристика основних форм фінансової звітності

Форми фінансової звітності	Номер ПБО	Зміст	Призначення
Баланс	ПБО 2	Наявність активів або ресурсів, які контролюються підприємством та забезпечать економічні вигоди у майбутньому. Джерела формування активів або власний капітал і зобов'язання	Оцінювання структури активів та джерел їх фінансування. Оцінювання ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості. Прогнозування змін у активах та потреб у позиках
Звіт про фінансові результати	ПБО 3	Доходи, витрати, фінансові результати від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Чистий прибуток (збиток) за звітний період. Структура операційних витрат. Показники прибутковості акцій	Оцінювання структури доходів, витрат, прибутковості та інвестиційної привабливості. Прогнозування доходності підприємства
Звіт про рух грошових коштів	ПБО 4	Вхідні й вихідні грошові потоки за статтями за видами діяльності: операційна, інвестиційна, фінансова. Чистий грошовий потік та залишок коштів на кінець року	Оцінювання грошових потоків за видами діяльності та аналіз їх ефективності. Прогнозування грошових потоків від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності
Примітки		Облікова політика підприємства. Інформація, яка не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але є обов'язковою за ПБО. Інформація, що містить додатковий аналіз статей звітності, потрібний для забезпечення її зрозумілості та доречності	Оцінювання і прогнозування облікової політики, ризиків, деталізація статей фінансової звітності

Характеристика основних методів фінансового аналізу наведена в табл. 8.2.

Таблиця 8.2

Характеристика основних методів фінансового аналізу

Метод	Особливості методу
Горизонтальний, або часовий аналіз	Полягає у порівнянні даних фінансової звітності та основних фінансових показників за останній звітний період із даними за попередні періоди. Такий аналіз дає змогу виявити тенденції змін окремих статей фінансової звітності та фінансових показників у часі, а також зробити висновки щодо кількісних змін в активах, ресурсах, доходах і витратах логістичної системи протягом визначеного періоду часу
Вертикальний, або структурний аналіз	Дає змогу визначити структуру активів та пасивів підприємства, доходів і витрат, а в разі поєднання з горизонтальним аналізом – виявити позитивні або негативні зміни в складі майна чи структурі ресурсів, а також структурі доходів і витрат за визначений період часу. У ході вертикального аналізу статті фінансової звітності подаються у вигляді відносних величин
Порівняльний аналіз	Полягає в порівнянні абсолютних та відносних фінансових показників окремих підрозділів логістичної системи з аналогічними показниками інших підрозділів або показників одного підприємства з показниками інших підприємств галузі
Факторний аналіз	Спрямований на виявлення впливу окремих чинників на результуючий показник за допомогою детермінованих або стохастичних методів. У разі, якщо існує аналітична залежність між деяким параметром (чинником) та результуючим показником, аналізують, якою мірою зміна цього параметра впливає на величину показника

Виходячи зі змісту форм фінансової звітності, інформація, яку вони містять, необхідна для обґрунтування рішень щодо придбання, продажу та володіння цінними паперами, участі в капіталі підприємства, оцінювання якості управління, кредитоспроможності, забезпеченості зобов'язань, визначення сум дивідендів, що підлягають розподілу, інших рішень.

Згідно з ПБО 1 метою складання фінансової звітності є надання користувачам для ухвалення рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства.

Тема 9. Планування фінансових потоків та бюджетування в логістичних системах

9.1. Сутність та системи планування фінансових потоків у логістичних системах

Сучасна система управління фінансами логістичної системи базується на прогнозуванні та плануванні всіх фінансових потоків, що опосередковують як виробничу, так і господарську діяльність, забезпечують контроль за створенням та використанням матеріальних, трудових, грошових ресурсів.

Фінансове планування підпорядковане цілям стратегії розвитку логістичної системи.

Завдяки фінансовому плануванню логістичні системи мають змогу прогнозувати й управляти платоспроможністю, контролювати ліквідність балансу, обґрунтовувати і вибирати джерела збільшення фінансових ресурсів і на цій базі зміцнювати свою конкурентну позицію.

За допомогою планування фінансових потоків логістична система може ефективно виконувати такі завдання:

узгодити показники виробничого плану з наявними фінансовими ресурсами, необхідними для його виконання;

втілити розроблені стратегічні завдання у форму конкретних фінансових показників;

забезпечити відтворювальний процес необхідними джерелами фінансування;

виявити внутрішні резерви збільшення доходів та способи їх мобілізації;

обґрунтувати найбільш вигідні напрями і проекти інвестування коштів;

дбати про інтереси інвесторів та акціонерів під час розподілення прибутків;

обґрунтувати фінансові взаємовідносини з бюджетом, банками та іншими суб'єктами господарювання;

здійснювати контроль за фінансовим станом та платоспроможністю логістичної системи.

Фінансове планування за змістом охоплює управління грошовими потоками, дебіторською і кредиторською заборгованістю, кредитними ресурсами, дивідендною політикою, інвестиційною діяльністю, емісійною діяльністю, регулюванням структури активів і структури капіталу.

Фінансове планування включає: фінансове прогнозування, поточне фінансове планування, бюджетування й оперативне фінансове планування.

На першому етапі передбачається детальний аналіз і оцінювання як внутрішніх, так і зовнішніх джерел інформації, що можуть вплинути на фінансові показники діяльності логістичної системи (табл. 9.1.).

Залежно від цільового спрямування розрізняють оперативне, поточне та стратегічне фінансове планування. Оперативне та поточне фінансове планування вирішують тактичні завдання, що постають у коротко- та середньостроковій перспективі.

Таблиця 9.1

Джерела інформації для розробки фінансових планів

Внутрішні джерела інформації	Зовнішні джерела інформації
Виробнича програма; розрахунки потреби у виробничо-матеріальних запасах, трудових ресурсах і кошториси відповідних витрат; план продажу продукції; розрахунки платежів до бюджету і позабюджетні фонди; план технічного розвитку та обсяги інвестицій; план соціального розвитку	Інформація про зміни в грошово-кредитній, податковій, бюджетній політиці; прогноз кон'юнктури ринку; стан розвитку страхового та валютного ринків; інвестиційний клімат

9.2. Стратегічне планування фінансових потоків: сутність та методи здійснення

Стратегічне фінансове планування спрямоване на середньо- та довгострокову перспективу й орієнтоване на вирішення ключових, визначальних для підприємства фінансових цілей, від досягнення яких залежить його існування в майбутньому. Часто цілі формулюються на якісному рівні або містять дуже загальні кількісні орієнтири.

У процесі планування окреслюється позиція підприємства на ринку, а також формулюються і вирішуються питання, що стосуються різних аспектів життєдіяльності логістичної системи, зокрема, визначаються:

структура виробництва і системи технологічних процесів;
джерела фінансування й прогностичні фінансові результати;
фінансові відносини з бюджетом та іншими суб'єктами ринку;
система контролю за фінансовим станом підприємства.

Для того, щоб стратегічний план розвитку підприємства був життєздатним, він повинен певною мірою задовольняти соціальні потреби всього суспільства або окремих його прошарків.

Стратегічний план – більш містке поняття, ніж довгостроковий, оскільки передбачає формулювання лише стратегічних для логістичної системи цілей, охоплює всі сфери його діяльності й окреслює основні етапи досягнення сформульованих у плані цілей.

Основа стратегічного планування в логістичних системах становлять прогнозування й моделювання, які ґрунтуються на методах лінійного, нелінійного програмування й економетричних моделях.

9.3. Поточний та оперативний план надходження та витрачання коштів як результат оптимізації фінансових потоків у логістичній системі

Поточні плани складаються на основі стратегічних і визначають фінансово-господарську діяльність логістичної системи на період. Поточні плани дають можливість визначити на плановий період джерела фінансування розвитку логістичної системи, сформувати структуру доходів і витрат, визначити структуру активів та капіталу логістичної системи на кінець планового періоду, а також отримати інформацію про рух коштів протягом планового періоду.

Основними фінансовими документами, які розробляють у ході поточного фінансового планування, є план бухгалтерського балансу, план звіту про фінансові результати та план руху коштів.

Дані, наведені в таких планах, характеризують фінансову стратегію підприємства, результати фінансового аналізу за попередній звітний період, заплановані обсяги виробництва і реалізації продукції, інші економічні показники операційної діяльності підприємства, систему

розроблених на підприємстві норм і нормативів витрат окремих видів ресурсів, чинні системи оподаткування й норми амортизаційних відрахувань, середні ставки кредитного й депозитного процентів на фінансовому ринку тощо. У розділах плану відображають джерела формування та надходження коштів, запланований на кінець періоду приріст активів підприємства, механізм повернення залучених коштів, витрати, пов'язані зі сплатою обов'язкових платежів до бюджету та державних цільових фондів, спосіб покриття збитків минулих періодів.

Інформація, наведена в цих документах, дає можливість контролювати надходження й витрачання коштів підприємством, підтримувати його платоспроможність та ліквідність на належному рівні, а також оцінити очікувані фінансові результати та фінансовий стан підприємства на кінець планового періоду.

Відповідно до вітчизняного законодавства державні підприємства зобов'язані, а підприємствам недержавної форми власності рекомендовано, складати поточні фінансові плани на рік із розбивкою за кварталами.

Оперативне планування є короткостроковим. Воно доповнює систему поточного фінансового планування, тому його використовують з метою фінансового забезпечення неперервності виробничого процесу та контролю за надходженням і витрачанням коштів із розрахункового рахунку підприємства.

Оперативні плани є невід'ємною складовою поточних фінансових планів. Їх складають на період до одного року і розробляють як за підприємством у цілому, так і за окремими його підрозділами. У межах оперативних планів обов'язково визначають фінансовий цикл, розробляють готівковий бюджет та розраховують потреби в короткостроковому фінансуванні.

Під час планування фінансових показників діяльності логістичної системи застосовують балансовий, нормативний, розрахунково-аналітичний методи, а також метод економіко-математичного моделювання табл. 9.2.

У процесі поточного фінансового планування здійснюють також аналіз беззбитковості, що дає змогу спланувати обсяги виробництва та реалізації.

Методи фінансового планування

Методи	Характеристика методу
<i>Балансовий</i>	Ґрунтується на забезпеченні відповідності між фінансовими ресурсами логістичної системи та існуючою потребою в них з метою координації пропорцій її економічного зростання
<i>Нормативний</i>	Полягає у використанні для розрахунку планових фінансових показників, зокрема витрат на виробництво і реалізацію продукції та прогнозної фінансової звітності норм витрат різних видів ресурсів (сировини, матеріалів, палива тощо) на одиницю продукції
<i>Розрахунково-аналітичний</i>	Передбачає розрахунок планових значень фінансових показників на основі їх значень за попередні звітні періоди. У результаті аналізу даних фінансової звітності та значень показників за попередні періоди визначають так звані базові значення показників, що беруться за основу під час розрахунку планових значень. Після цього здійснюють експертне оцінювання динаміки звітних даних з урахуванням очікуваних змін у діяльності логістичної системи, обчислюють індекси змін планових показників та розраховують їх значення на визначені дати у майбутньому
<i>Економіко-математичного моделювання</i>	Відображає взаємозв'язок між найважливішими параметрами та показниками виробничого процесу, дають можливість, враховуючи значну кількість параметрів, побудувати алгоритм досягнення оптимальних значень планових показників, не виходячи за межі реальних значень вихідних параметрів

9.4. Система управління логістичною системою на засадах бюджетування

Особливості фінансового планування логістичної системи зумовлені її організаційною і технологічною структурою, їх роллю і місцем у логістичному ланцюзі. Вибір схеми розробки бюджетів залежить від розмірів логістичної системи і її організаційної структури.

Бюджетування як один із видів фінансового планування вдало поєднує інтереси підрозділів і системи в цілому, а також враховує особливості кожного з них через систему витрат і доходів, характерних тільки для певного підрозділу. Порівняння фактичних витрат з нормативними за бюджетом дає змогу управляти розміром відхилень. Для цього необхідно, щоб відповідна інформація надходила на кожен рівень управління в межах сфери відповідальності. Це потребує розробки системи бюджетів із різним ступенем деталізації.

Бюджетування забезпечує в часі й у просторі організацію виконання планових завдань логістичної системи за підрозділами, цехами, дільницями, операціями і тим самим реалізує принципи інтегрованості, реальності, повноти й економічності. Він є необхідною складовою фінансового планування, оскільки основою будь-якого оперативного чи поточного фінансового плану є система відповідних бюджетів. Як і поточне планування в цілому, бюджетування спрямоване на поетапну трансформацію стратегічного фінансового плану в систему поточних планів, послідовне їх виконання з метою досягнення стратегічних цілей логістичної системи.

Бюджет є робочим інструментом фінансового планування, який полегшує реалізацію намічених планів і робить більш обґрунтованим їх коригування.

Бюджет – це фінансовий документ, що стосується конкретного напрямку діяльності, в якому узгоджуються та фіксуються за обсягами та розподілом у часі надходження й витрати коштів, доходи та витрати структурного підрозділу чи логістичної системи в цілому.

Бюджетування – це процес підготовки, складання та затвердження системи пов'язаних між собою бюджетів, узгоджених за строками, напрямками діяльності, підрозділами чи центрами відповідальності. Воно охоплює всі сфери фінансово-господарської діяльності (виробництво, реалізацію продукції, управління фінансовими потоками) і узгоджує діяльність усіх його підрозділів.

Обов'язкові етапи бюджетування наведені у табл. 9.3.

Таблиця 9.3

Етапи бюджетування

Етапи	Характеристика
1	Аналіз виконання показників бюджету за попередні бюджетні періоди або у разі першого складання бюджету, аналіз фінансових показників діяльності підприємства за попередні звітні періоди
2	Складання бюджету з урахуванням даних виконання бюджету за попередні періоди та можливих змін у діяльності підприємства в майбутньому
3	Затвердження бюджету, у результаті якого бюджет стає обов'язковим до виконання для відповідних підрозділів та їх працівників
4	Виконання бюджету з відстеженням точності його складання та виконання
5	Здійснення контролю за виконанням бюджету та аналіз результатів контролю
6	Коригування бюджету чи діяльності підприємства з метою узгодження бюджетних і фактичних показників

До основних функцій бюджетування належать функції планування, координації та контролю. У процесі бюджетування уточнюють планові та розраховують допоміжні фінансові показники, а також визначають послідовність дій, спрямованих на їх досягнення, здійснюють координацію діяльності різних підрозділів і різних видів його виробничо-господарської діяльності. Саме бюджетний процес дає змогу вчасно виявити неузгодженість у діяльності окремих підсистем, неефективне використання ресурсів, низький рівень управління запасами чи коштами.

Внутрішньофірмове фінансове планування базується на системі взаємопов'язаних бюджетів, яка містить:

бюджет окремих операцій;

бюджетне планування доходів і витрат структурних підрозділів;

зведений бюджет.

Операційний бюджет – це плановий документ, який відображає надходження та витрати за господарськими операціями. Прикладом операційних бюджетів можуть бути бюджет реалізації продукції, бюджет запасів сировини і матеріалів, бюджет витрат на оплату праці, бюджет накладних витрат тощо.

Бюджет розробляється за структурними підрозділами – цехами, дільницями, відділами. Цей бюджет називається функціональним і відображає витрати і доходи кожного підрозділу. Якщо підрозділ бере участь у формуванні доходу непрямо, і виявити його вклад досить важко (управлінські підрозділи), йому визначається бюджет витрат.

Зведений бюджет – це система окремих операційних і функціональних бюджетів.

Складання додаткових бюджетів здійснюється для коригування і обґрунтування бюджетів, які встановлюють ліміти на витрати, наприклад, бюджет капітальних витрат підрозділу. Якщо цей бюджет недостатній для здійснення технічного проекту, то необхідно розробити коригуючі бюджети для забезпечення виконання планового завдання.

Готівковий бюджет (бюджет поточних надходжень і витрат коштів) – це фінансовий документ, у якому зазначають прогнозовані обсяги надходжень і витрат коштів протягом планового періоду та моменти часу, коли очікуються ці надходження й витрати. Плановим періодом для складання готівкового бюджету може бути період від одного місяця до року. Для отримання точного готівкового бюджету треба правильно

спрогнозувати обсяги збуту, спланувати відповідні до нього обсяги виробництва та виробничі витрати, оцінити обсяги надходжень і витрат коштів, а також їх розподіл у часі.

Логістичний бюджет – комплексна система фінансових складових, що розробляється в рамках одного року, що відображає обсяги і терміни забезпечення організації необхідними матеріально-фінансовими ресурсами на всіх ділянках логістичного ланцюга.

Система логістичного бюджетування допомагає встановити ліміти витрат ресурсів і нормативи рентабельності або ефективності по всьому логістичному ланцюжку й окремим структурним підрозділам. Перевищення встановлених лімітів сигналізує про необхідність розібратися в стані справ на конкретній ділянці та визначити шляхи вирішення наявних проблем, викликаних нестачею фінансових і матеріальних ресурсів.

Процедура формування бюджету логістичної системи є цілісною системою збору та обробки інформації, одержуваної з внутрішнього і зовнішнього середовища, розрахунків основних і допоміжних показників економічного стану логістичної системи і контролю за їх виконанням на основі економіко-математичних моделей і технологій на всіх етапах реалізації логістичного бюджету.

Логістичний бюджет може розглядатися як основний фінансовий документ і основа економічного регулятора відносин між бізнес-одинацями всередині організації та за її межами, тобто із зовнішнім середовищем.

Управління фінансовими потоками на базі логістичного бюджетування дозволяє: адекватно планувати рівень фінансового забезпечення поточних процесів на промислових підприємствах; із достатнім ступенем вірогідності визначати очікуваний обсяг прибутку як на окремих функціональних ділянках логістичної системи, так і в цілому щодо підприємства; прогнозувати зміни прибутку і рентабельності залежно від зміни обсягу виробництва, цін на продукцію, величини змінних або постійних витрат; підвищити рівень аналізу фактичного стану підприємства; ухвалювати ефективні управлінські рішення про розвиток ділової активності та вдосконалення процесу виробництва; максимізувати прибуток підприємства.

Тема 10. Методи та інструменти оптимізації фінансових потоків у логістичних системах

10.1. Сутність, мета та завдання оптимізації фінансових потоків у логістичних системах

Оптимізація фінансових потоків складається з управління стадіями логістичного фінансового циклу: закупівельною, виробничою, розподільною діяльністю.

На першій стадії гроші повинні бути оптимально вкладені в матеріали, товари, інформацію, робочу силу й інші ресурси виробництва.

На виробничій стадії вкладені гроші переходять у готову продукцію, разом із цим необхідно забезпечити конкурентоспроможність вироблюваних товарів (послуг). Створені витрати повинні створити споживчу вартість, що забезпечує їх покриття і отримання планованого прибутку.

На стадії реалізації товари в міру продажу переходять у грошову форму, починається надходження коштів, формується чистий грошовий потік. Проте слід пам'ятати, що цей процес визначає не тільки пряме надходження грошових потоків, але і положення підприємства на ринку, його імідж, надійність як ділового партнера, які також важливі для результатів діяльності.

На виручені гроші знов повторюється логістичний цикл. Тривалість повного обороту обігових коштів (від їх авансування в ресурси до отримання грошей за продані товари) характеризується оборотністю. Від швидкості обороту фінансових потоків залежать фінансове положення підприємства, його платоспроможність, потреба в додаткових джерелах фінансування та ін. Таким чином, оптимізація грошового потоку повинна бути направлена на здійснення кругообігу фінансових коштів, їх безперебійне й оперативне перетікання з грошової форми в початкову сировину, готову продукцію, товари і знов у грошову форму.

Окрім прискорення фінансового циклу оптимізація фінансових потоків припускає максимізацію притоки засобів і мінімізацію відтоку (шляхом зменшення обсягу або уповільнення швидкості відтоку).

Існує три основні способи максимізації грошових потоків, одержуваних у кінці логістичного циклу їх руху, тобто в результаті продажу вироблених товарів і послуг:

1. *Збільшення різниці між виручкою від продажу товарів (послуг) і витратами.* Цього можна досягти в результаті скорочення витрат і/або підвищення цін на товари. Застосовувати такий спосіб потрібно з обережністю, оскільки скорочення витрат може привести до зниження якості товарів (послуг) до неконкурентноздатного рівня, а підвищення цін – до скорочення реалізованої товарної маси і зниження швидкості руху коштів.

2. *Прискорення руху коштів.* Чим швидше із сировини, що закуповується, виробляються готові вироби, а останні перетворюються в результаті продажу в грошові надходження, тобто чим швидше скоюється логістичний цикл – тим швидше відбувається й оборот коштів. Прискорення руху коштів, у свою чергу, приводить до того, що за один і той же час з одних і тих же початкових ресурсів можна одержати більше коштів.

Прискорення руху коштів відбувається і за рахунок прискорення продажу товарів, тому у низці випадків доцільно збільшити витрати (наприклад, на швидшу доставку товарів) або понизити ціни, щоб скоротити тривалість логістичного циклу і зрештою швидше одержати прибуток.

3. *Усунення непотрібних витрат, втрат і псування товарів.* Удосконалюючи логістичний процес підприємства, необхідно постійно стежити за тим, щоб не виникало непотрібних операцій, ланок, структур, що приводять до невиправданих витрат. Крім того, слід надавати належну увагу забезпеченню збереження матеріалів, товарів і іншого майна. Під час вирішення цих проблем, а також вказаних вище вимагається застосовувати концепції компромісів, загальних витрат та ін.

10.2. Напрями оптимізації фінансових потоків

Оптимізація фінансових потоків передбачає не тільки прискорення фінансового циклу й максимізацію припливу коштів (доходів), але й ефективне управління заробленими коштами – прибутком. Після оплати всіх витрат і сплати податків на підприємстві утворюється чистий грошовий потік, тобто різниця між позитивним і негативним грошовими потоками (між надходженням і витрачанням коштів). Він витрачається за двома основними напрямками:

спрямовується на споживання працівниками і власниками підприємства;

накопичується і збільшує майно підприємства.

Споживана частина прибутку виплачується у формі доходів власникам, премій та допомог працівникам підприємства, а також іде на соціальний розвиток колективу (поліпшення соціальних умов роботи і відпочинку).

Капіталізується (накопичується) частина прибутку спрямовується: на розвиток підприємства шляхом його розширення, створення нових напрямів і структур, модернізації, впровадження сучасних технологій. Ці витрати повинні забезпечувати збільшення обсягів доходів та підвищення швидкості руху фінансових потоків; у зовнішні об'єкти фінансування – інвестування в нові підприємства, надання кредитів, купівля акцій, цінних паперів та ін.

Оптимізація фінансових потоків у логістичних системах є процесом вибору найкращих форм їх організації, з урахуванням умов та особливостей здійснення їх господарської діяльності.

Найважливіше завдання – це виявлення резервів, що дозволяють знизити залежність логістичної системи від зовнішніх джерел залучення фінансових ресурсів. До зовнішніх джерел фінансування відносять зростання величини власного капіталу (у першу чергу статутного) і позикового (насамперед загальної суми кредитів і позик).

Методи оптимізації дефіцитного грошового потоку припускають такі заходи:

у короткостроковому періоді необхідно прискорення залучення коштів і уповільнення їх виплат;

у довгостроковому – зростання обсягу позитивного грошового потоку і зниження обсягу негативного потоку.

Методи збалансування дефіцитного грошового потоку від фінансової діяльності спрямовані на забезпечення зростання обсягу позитивного і зниження обсягу негативного грошового потоку. Зростання обсягу позитивного грошового потоку може бути досягнуте за рахунок таких заходів: залучення стратегічних інвесторів з метою збільшення обсягу власного капіталу; додаткової емісії акцій; залучення довгострокових фінансових кредитів; продажу частини (або всього обсягу) фінансових інструментів інвестування.

Зниження обсягу негативного грошового потоку може бути досягнуто за рахунок відмови від фінансового інвестування.

Способи оптимізації надлишкового грошового потоку пов'язані в основному з активізацією інвестиційної діяльності організації, спрямованої на дострокове погашення довгострокових кредитів банку, активне формування портфеля фінансових інвестицій.

Синхронізація грошових потоків повинна бути спрямована на усунення сезонних і циклічних відмінностей у формуванні як позитивних, так і негативних грошових потоків, а також на оптимізацію середніх залишків готівки.

Результати оптимізації фінансових потоків повинні знаходити відображення під час складання фінансового плану організації на рік із розбивкою на квартали і місяці.

Найважливішою передумовою здійснення оптимізації фінансових потоків є вивчення чинників, що впливають на їх обсяги та характер формування в часі.

Основу оптимізації фінансових потоків логістичної системи становить забезпечення збалансованості обсягів позитивного і негативного їх видів. На результати господарської діяльності негативний вплив роблять, як дефіцитний, так і надлишковий грошові потоки.

Негативні наслідки дефіцитного грошового потоку виявляються у зниженні ліквідності і рівня платоспроможності організації, зростанні простроченої кредиторської заборгованості постачальникам сировини і матеріалів, підвищенні частки простроченої заборгованості за отриманими фінансовими кредитами, затримках виплати заробітної плати (з відповідним зниженням рівня продуктивності праці персоналу), зростанні тривалості фінансового циклу, а з рештою, у зниженні рентабельності використання власного капіталу та активів.

Негативні наслідки надлишкового грошового потоку виявляються у втраті реальної вартості тимчасово невикористовуваних коштів від інфляції, втрати потенційного доходу від невикористаної частини грошових активів у сфері короткострокового їх інвестування, що з рештою також негативно позначається на рівні рентабельності активів і власного капіталу.

Методи оптимізації дефіцитного грошового потоку залежать від характеру цієї дефіцитності – короткострокової або довгострокової.

У системі оптимізації фінансових потоків організації важливе місце належить їхній збалансованості в часі. У процесі такої оптимізації використовуються два основних методи – вирівнювання і синхронізація.

Вирівнювання грошових потоків спрямовано на згладжування їхніх обсягів у розрізі окремих інтервалів розглянутого періоду часу. Цей метод оптимізації дозволяє усунути певною мірою сезонні й циклічні розходження у формуванні грошових потоків (як позитивних, так і негативних), оптимізуючи паралельно середні залишки коштів і підвищуючи рівень абсолютної ліквідності. Результати цього методу оптимізації грошових потоків у часі оцінюються за допомогою середньоквадратичного відхилення або коефіцієнта варіації, що в процесі оптимізації повинні знижуватися.

Результати цього методу оптимізації грошових потоків у часі оцінюються за допомогою коефіцієнта кореляції, який у процесі оптимізації повинен прагнути до значення "+1".

Заключним етапом оптимізації є забезпечення умов максимізації чистого грошового потоку організації. Зростання чистого грошового потоку забезпечує підвищення темпів економічного розвитку організації на принципах самофінансування, знижує залежність цього розвитку від зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів, забезпечує приріст ринкової вартості організації.

Результати оптимізації фінансових потоків у логістичних системах отримують своє відображення в системі планів формування і використання грошових коштів у майбутньому періоді.

10.3. Оптимізація запасу коштів.

Методи та моделі оптимізації залишків коштів

За умови ефективного управління фінансами в логістичних системах не виникають часті та непередбачувані потреби в поповненні коштів за рахунок банківських чи інших позик. Залишок коштів на рахунку поповнюється надходженнями від реалізації продукції і зменшується в разі оплати сировини, матеріалів, виплати заробітної плати, сплати податків тощо. Під час збалансованого в часі грошового потоку у разі звичайної діяльності підприємства, що не супроводжується розширенням обсягів виробництва, залишок коштів на рахунку разом зі страховим запасом у вигляді ліквідних цінних паперів, як правило, достатній для здійснення поточних виплат.

Утримання залишку коштів на рахунку пов'язано з витратами, оскільки кошти, як і інші активи, фінансуються за рахунок джерел, за користування якими потрібно сплачувати певну плату. Попри те, що деякі зобов'язання підприємства є коштами, які тимчасово перебувають у розпорядженні логістичної системи на безоплатній основі (кредиторська заборгованість із заробітної плати, перед засновниками тощо), середня вартість ресурсів, розрахована на основі вартості власних та позикових коштів, може бути значною.

Формування страхового запасу як ліквідних цінних паперів зменшує витрати, пов'язані з утриманням необхідного для забезпечення ліквідності та платоспроможності підприємства рівня високоліквідних активів. Однак крім позитивного моменту під час утримання страхового запасу у вигляді ліквідних цінних паперів – отримання доходу від володіння ними, купівля-продаж цінних паперів супроводжується транзаційними витратами, які зменшують загальний рівень прибутку від вкладення коштів у цінні папери. Упущена вигода від утримання страхового запасу в коштах (втрати, пов'язані з тим, що кошти знеруховлені та не приносять прибутку) визначає так звані альтернативні витрати на утримання залишку коштів. Останні порівнюються із витратами на зберігання товарно-матеріальних запасів.

Збільшення середнього залишку коштів на рахунку підприємства призводить до зростання альтернативних витрат і одночасно зменшує ризик втрати ліквідності. Зменшення залишку коштів супроводжується зменшенням витрат на їх утримання і зростанням ризику втрати ліквідності та платоспроможності.

Управління залишком коштів полягає у визначенні деякого оптимального для підприємства рівня середнього залишку коштів, що дає змогу з одного боку, підтримувати платоспроможність підприємства на належному рівні, а з другого – отримувати прибуток від інвестування тимчасово вільних коштів.

Для визначення оптимального залишку коштів і оптимізації розрахунків використовують моделі Баумоля та Міллера – Орра, оскільки завдання управління залишком коштів можна трактувати як завдання управління запасами коштів, тобто управління запасами. Альтернативні витрати можна розглядати як витрати на утримання запасів, а транзаційні, пов'язані з перетворенням частини страхового запасу ліквідних цінних паперів у кошти, – як витрати на поповнення запасів (на організацію замовлення).

Застосування моделі Баумоля для визначення оптимального залишку коштів передбачає виконання досить жорстких обмежень щодо їх руху в логістичній системі, а саме:

рух коштів точно прогнозований;

кошти витрачаються з постійною швидкістю;

надходження коштів відбувається періодично і виключно за рахунок реалізації цінних паперів.

Модель Баумоля аналогічна моделі управління запасами Уілсона і використовується у випадку, коли у зв'язку з невизначеністю майбутніх платежів важко розробити детальний план надходження і витрат коштів.

Ставка відсотка в моделі Баумоля характеризує рівень можливих витрат або недоотриманий дохід у зв'язку з конвертацією короткострокових фінансових вкладень у кошти. Більш високе значення ставки відсотка передбачає необхідність зменшення оптимального залишку коштів. Як правило, коли ставка відсотка висока, підприємства намагаються мати якомога менші залишки коштів на своїх розрахункових рахунках. З іншого боку, якщо фірма має значний платіжний оборот, а витрати на конвертацію цінних паперів високі, доцільніше збільшувати середній залишок коштів і здійснювати операції з конвертації рідше. Таким чином, як і у випадку з моделлю Уілсона, управління залишком коштів із використанням моделі Баумоля дає змогу знайти таку оптимальну величину разової конвертації, за якої мінімізуються сукупні витрати: на здійснення конвертаційних операцій та можливі (альтернативні) витрати або недоотриманий дохід через вилучення інвестицій.

Модель Баумоля добре працює в умовах, коли логістичні системи повністю використовують свої запаси коштів. Однак у реальному житті це відбувається не так часто. Як правило, процес руху коштів має стохастичний характер. В одні періоди може отримувати значні суми за сплаченими рахунками і, відповідно, має надлишок коштів. В інші періоди, навпаки, потрібно розраховуватися з кредиторами і витратити значні суми коштів.

Відповідь на питання, як управляти запасом коштів, якщо не можна точно передбачити їх щоденне прибуття і вибуття, дає модель Міллера – Орра. На відміну від моделі Баумоля вона є більш складною і реалістичною. Відповідно до моделі Міллера – Орра необхідно визначити:

нижній поріг або мінімальний залишок коштів;

точку повернення або оптимальний залишок коштів;

верхній поріг або максимальний залишок коштів.

Якщо в певний момент часу за рахунок значних поточних надходжень коштів їх залишок досягає верхнього порогу, підприємство має одразу ж конвертувати частину грошей у фінансові інструменти (депозити, цінні папери) і зменшити свій залишок коштів до оптимального рівня (точка повернення). І, навпаки, коли у зв'язку зі значним відтоком грошей їх залишок на розрахунковому рахунку досягає нижнього порогу, підприємству потрібно здійснити зворотну конвертацію фінансових інструментів у кошти в такому обсязі, щоб повернутися до оптимального рівня залишку (точка повернення).

Таким чином, фінансовий менеджер спостерігає за вільним рухом грошових потоків і не втручається в цей процес доти, доки залишок коштів не досягає небезпечного рівня (мінімального або максимального).

Тема 11. Оцінка ефективності управління грошовими потоками в логістичних системах

11.1. Оцінка ефективності структури грошового потоку в логістичній системі

Наскільки логістична система відповідає своєму призначенню, можна судити за величиною властивих їй загальних витрат і за її результативністю. Результативність логістичної системи визначається доступністю запасів, продуктивністю і якістю діяльності, а величина загальних витрат на логістику знаходиться в безпосередньому зв'язку з бажаним рівнем результативності. Як правило, чим вище цей рівень, тим більше загальні витрати логістики.

Ефективність логістичної системи – показник (або система показників), що характеризує рівень якості функціонування логістичної системи при заданому рівні загальних логістичних витрат.

Основні завдання оцінювання ефективності функціонування логістичної системи підприємства такі:

установка цілей логістичної системи і їх взаємозв'язків із засобами досягнення;

перевірка ефективності взаємодії елементів, виявлення "вузьких" місць і їх усунення;

визначення витрат ресурсів, що вимагаються для логістичної системи;

виявлення ефективності організації управління, функцій і структури органів управління;

розроблення конкретних показників управління;

виявлення критерію ефективності діяльності логістичної системи.

Оцінювання ефективності функціонування логістичної системи містить розгляд таких питань:

порівняння положення підприємства з точки зору логістичних витрат із положенням його найближчих конкурентів, здійснюване послідовно в ланцюзі поставок, починаючи із закупівлі сировини і матеріалів і закінчуючи кінцевим споживачем;

раціональне використання матеріальних ресурсів;

"зробити або купити";

вибір стратегії "виштовхування" або "витягування" товару від виробника;

розміщення виробничих підрозділів фірми в певній територіальній зоні;

створення сезонних запасів продукції у виробництві і збуті;

вибір структури каналів розподілу;

вибір виду транспорту й маршруту руху;

дислокація складів, способи транспортування, процедури зберігання і управління запасами;

місця розміщення регіональних складів короткострокового зберігання і транспортно-експедиційних баз;

вибір точок збуту основного обсягу продукції;

побудова і впровадження ефективної системи доставки сервісу споживачам і організації післяпродажного обслуговування;

аналіз системи обслуговування замовлень споживачів, логістичних функцій, складу і структури логістичних витрат;

формування кошторису логістичних витрат у цілому для логістичного ланцюга і в розрізі ланок логістичного ланцюга;

раціональна схема документообігу логістичної діяльності.

Основою оцінювання ефективності логістичної системи є:

визначення вимірників, що включаються в логістичну систему;

перевірка вимірників відповідно до приведених критеріїв;

створення умов для практичного використання конкретних показників ефективності функціонування логістичних систем і витрат (наприклад, вибір шкали, визначення методу отримання і джерела даних);

оцінювання одержаних коефіцієнтів і індексів відповідно до критеріїв функціонування логістичної системи.

До основних показників ефективності функціонування логістичних систем відносять:

абсолютну суму витрат, використану під час оцінки логістичних витрат, і їх величини за окремими статтями й елементами витрат;

рівень логістичних витрат за загальним обсягом і окремими статтями, розрахований як відношення суми логістичних витрат до обсягу продажів у відсотках;

економічність – досягнення певного результату за якнайменших витрат (принцип мінімізації) або забезпечення найбільшого результату за заданим обсягом витрат (принцип максимізації);

ефективність використання спожитих ресурсів, обчислена як відношення обсягу продажів або прибутку звітного (планового) періоду до логістичних витрат за цей же період;

витратоємність, що характеризує рівні логістичних витрат за функціональними галузями.

Найважливішим показником оцінювання ефективності функціонування логістичних систем є прибуток, у якій відображаються результати всієї логістичної діяльності, – обсяг логістичних послуг, продуктивність логістичної системи, рівень витрат, наявність непродуктивних витрат.

Логістичні витрати є якісним показником ефективності функціонування логістичної системи. Рівень якості логістичного обслуговування напряму пов'язаний із мінімізацією витрат під час обслуговування замовлень споживачів. Показником ефективності функціонування логістичної системи може бути інтегральний критерій оптимальності або критерій мінімуму загальних витрат цієї системи.

11.2. Методи оцінювання ефективності управління грошовими потоками в логістичних системах

Основною метою оптимізації руху фінансових потоків у логістиці є забезпечення руху матеріальних потоків (потоків послуг) фінансовими ресурсами в необхідних обсягах, у потрібні терміни з використанням найбільш ефективних джерел фінансування.

Щоб залучити кошти у свій бізнес, найпростіше звернутися в свій банк за кредитом, але далеко не завжди спрацьовує цей найбільш поширений метод. Можливо, пропонуваний термін кредитування занадто малий чи немає кредитної історії, або ви не можете надати банку майно в заставу, або просто в банку в цей момент немає вільних коштів. Саме тому існує багато інших законних методів і джерел одержання коштів.

Система показників, які оцінюють систему управління грошовими потоками, як мінімум, повинна включати наступні фінансові коефіцієнти: тенденція зміни виручки; відносний валовий дохід; середній період погашення дебіторської заборгованості; оборотність товарно-матеріальних запасів; коефіцієнт швидкої ліквідності.

Показник "тенденція зміни виручки" є найбільш важливим, є індикатором благополуччя підприємства.

Виручка часто має сезонний характер, який встановлюється на основі статистики минулих періодів роботи підприємства. Але найчастіше цей показник відображає порівняння фактичних і планових обсягів продажів. Негативний тренд виручки – індикатор швидкої втрати прибутку і ліквідності логістичної системи. Якщо виручка нижче планових значень, то це означає потенційну неможливість покрити операційні витрати, що незабаром може призвести до втрати платоспроможності логістичної системи.

Спостерігаючи негативну зміну виручки, логістичний менеджмент підприємства повинен прийняти адекватне рішення, не чекаючи кінця року, коли підбиваються остаточні підсумки. Зокрема, можливо, слід розробити нову маркетингову стратегію і план або ж переглянути ступінь виконання діючого плану. Необхідно пам'ятати, що сучасне ринкове середовище є дуже динамічним. Ринкові зміни вимагають розроблення нових стратегій.

Вибір показника відносного валового доходу найбільшою мірою характеризує найбільш динамічну характеристику бізнесу – собівартість проданих товарів чи послуг. Якщо в складі системи показників використовувати не відносний валовий дохід, а відносний операційний прибуток, то, тим самим, можна враховувати адміністративні та маркетингові витрати. Даний показник розраховується в цілому для логістичної системи і для кожного виду продукції або послуги. Останнє дає можливість зробити порівняльний аналіз прибутковості в складі портфеля продукції або послуги. Спостерігаючи зменшення цього показника, менеджмент

підприємства повинен усвідомлювати, що це є наслідком зростаючих витрат або зниження продуктивності. Типовими причинами зростаючих витрат можуть бути надмірні відходи і втрати, зростання цін на енергоносії, погана політика закупівель (завищені ціни на сировину, покупка сировини низької якості, надмірна залежність від одного постачальника тощо).

Зниження продуктивності логістичної системи, зазвичай, пов'язане зі збільшенням тривалості виробничого циклу і слабкою організацією виробничих потоків ресурсів (неефективна внутріфірмова логістика).

Для зменшення собівартості проданих товарів чи послуг необхідно, насамперед, проаналізувати структуру витрат із кожного виду продукції, переглянути рівні витрат і оцінити шляхи їх зниження, зробити спробу перевести постійні витрати в змінні, оцінити наслідки відмови від виробництва видів продукції з низьким відносним валовим доходом.

Як третій показник моніторингу поточної фінансової діяльності логістичної системи використовують показник оборотності дебіторської заборгованості. Цей показник є дуже інформативним, та показує наскільки швидко дебіторська заборгованість перетворюється в гроші. Чим менше середній період погашення дебіторської заборгованості, тим краще. Високе значення свідчить про наявність проблем із дебіторами. Середній період погашення дебіторської заборгованості повинен бути порівняний із терміном надання кредиту дебітором. Слід враховувати сезонність цього показника та те, що "погіршення" оборотності дебіторської заборгованості в цей період насправді не є таким.

Виявивши негативну зміну дебіторської заборгованості, необхідно продумати шляхи її поліпшення. Першочерговим заходом може стати перегляд і зміна існуючої політики продажу в кредит, для чого необхідно ущільнити терміни кредитів, оцінювати і контролювати споживачів, використовувати знижки або іншу мотивацію для прискорення платежів з боку дебіторів.

Наступним чинником, що заморожує гроші підприємства в короткостроковій перспективі, є невміле управління товарно-матеріальними запасами. Показник оборотності товарно-матеріальних запасів, який може бути розрахований на різному часовому базисі, починаючи від кварталу і закінчуючи роком. Типові причини низької оборотності товарно-матеріальних запасів слід шукати в занадто великому обсязі наявних запасів, надмірно високій номенклатурі товару, зайвому запасі сировини.

Наступним є показник ліквідності, який доповнює два попередніх показника оборотності. Для характеристики ліквідності може бути використаний як коефіцієнт загальної ліквідності, так і коефіцієнт швидкої ліквідності.

Погіршення ліквідності логістичної системи – це ранній симптом можливого банкрутства. Крім того, банки це сприймають як втрату надійності клієнта і можуть припинити кредитування. Набір традиційних засобів щодо поліпшення ліквідності включає збільшення коштів за рахунок: продажу зайвих запасів, устаткування та активів; перегляд термінів і умов кредитів і позик, зменшення кредиторської заборгованості за рахунок перегляду та зміни політики закупівель і діючих контрактів на закупівлі.

У процесі управління оборотними коштами логіст підприємства повинен приймати компромісне рішення між ефективним управлінням дебіторською заборгованістю і товарно-матеріальними запасами з одного боку, і ліквідністю підприємства – з іншого.

11.3. Чинники підвищення ефективності управління грошовими потоками в логістичних системах

Найважливішою передумовою оптимізації є вивчення чинників, що впливають на фінансові потоки. Розрізняють зовнішні та внутрішні чинники, або чинники зовнішнього і внутрішнього середовища логістичної системи.

До основних зовнішніх чинників належать:

1. Кон'юнктура ринку. Кон'юнктура визначальною мірою впливає на надходження коштів від реалізації продукції. Чим вище попит на товари, тим краще вони продаються і тим більше потік надходжень від продажів. Спад попиту, навпаки, скорочує потік надходжень від реалізації товарів, що може призвести до дефіциту коштів.

2. Застосовувана в галузі практика кредитування постачальників і покупців продукції. Ця практика визначає сформований порядок придбання продукції – на умовах передоплати, готівкового платежу, відстрочення платежу (комерційного кредиту).

3. Система оподаткування. Її зміни впливають на обсяг і характер податкових виплат підприємства.

4. Кон'юнктура фінансового та кредитного ринків. Стан фінансового ринку впливає на ціну акцій підприємства. Крім того, кон'юнктура фінансового ринку визначає можливість ефективного використання вільних коштів підприємства шляхом купівлі акцій, а також впливає на надходження від уже наявних у нього цінних паперів (дивіденди, відсотки).

Залежно від кон'юнктури кредитного ринку зростає чи знижується обсяг пропозиції банками "дорогих" або "дешевих" (процентна ставка), "коротких" або "довгих" (терміни кредитів) грошей, що впливає на можливості формування грошових потоків підприємства за рахунок цього джерела.

Основними внутрішніми чинниками, що впливають на грошові потоки логістичної системи, є:

1. Тривалість логістичного циклу. Чим коротша тривалість логістичного циклу, тим швидше закуплені матеріали перетворюються на готову продукцію і продаються покупцям, і тим більше оборотів здійснюють кошти, приносячи в результаті завершення кожного циклу прибуток. У ході цього прискорення руху фінансових потоків не тільки не призводить до зростання потреби в оборотних коштах, але навіть знижує розмір цієї потреби.

2. Сезонність попиту та реалізації продукції. Суттєво впливає на формування грошових потоків у часі, викликаючи формування як тимчасово вільних коштів, так і підвищення витрат.

3. Фінансовий менталітет власників і кваліфікація керівників підприємства. Позначаються на виборі і реалізації фінансової політики підприємства. Власники розподіляють доходи підприємства, вирішують, чи будуть вони активно вкладатися в його розвиток або направлятися на інші потреби. Менеджери втілюють вироблену власниками фінансову політику в життя, тому тут важливе значення набуває рівень їх кваліфікації, що визначає ефективність їх рішень.

4. Життєвий цикл підприємства. Для різних етапів життєвого циклу підприємства характерні різні обсяги та структура грошових потоків. Виокремлюють такі етапи життєвого циклу:

1. Вхідження в ринок. На цьому етапі підприємство має невеликий прибуток, а іноді й збитки, адже обсяги продажів невеликі, а витрати на організацію виробництва і збуту вельми істотні.

2. Зростання підприємства. Цей етап відрізняється високими темпами збільшення випуску продукції (послуг) та її продажів. Це призводить до помітного зростання прибутку. Відбувається активне інвестування прибутку в нові напрямки діяльності, в освоєння нових ринків, товарів і под.

3. Зрілість. На цьому етапі у підприємства можуть сповільнюватися темпи економічного зростання, переглядатися цілі діяльності і стратегії. До того ж кращі підприємства постійно шукають нові конкурентні переваги, безперервно вдосконалюють вироблені товари. Така позиція дозволяє збільшувати тривалість етапів росту і зрілості на необмежений термін.

4. Спад діяльності. Зростання підприємства припиняється, зменшуються обсяги продажів, прибутку, знижуються конкуренто-спроможність і фінансова стійкість. Усе це може привести до відходу підприємства з ринку. Етап спаду може бути викликаний як об'єктивними зовнішніми факторами (наприклад, зниженням попиту на товари), так і помилками, допущеними керівництвом підприємства, невикористаними можливостями та ін.

Усі ці чинники впливають на ефективність управління грошовими потоками в логістичних системах.

Контрольні запитання для самодіагностики

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи й інструментарій управління фінансовими потоками в логістичних системах

1. Фінансові потоки в логістичних системах. Основні види і характеристики фінансових потоків у логістичних системах.
2. Планування обсягів і структури фінансових потоків логістичної системи.
3. Механізм управління фінансовими потоками.
4. Сутність і види доходів у логістичних системах.
5. Цінова політика логістичної системи та механізм її формування.
6. Стратегії управління доходами в логістичних системах.
7. Загальна характеристика витрат у логістичній системі.
8. Класифікація логістичних витрат.
9. Системи обліку логістичних витрат.
10. Аналіз витрат у логістичній системі.
11. Функціонально-вартісний аналіз у системі управління логістичними витратами.
12. Поняття та види оборотних активів у логістичних системах.
13. Сутність операційного та фінансового циклу логістичних систем.
14. Поняття оборотного капіталу та джерела його формування.
15. Сутність та джерела залучення капіталу в логістичних системах.
16. Характеристика внутрішніх та зовнішніх джерел формування власного капіталу логістичної системи.
17. Особливості формування позикового капіталу логістичної системи.
18. Інвестиційна політика в логістичній системі.
19. Управління реальними інвестиціями в логістичних системах.
20. Формування інвестиційного грошового потоку.
21. Сутність та класифікація фінансових ризиків у логістичних системах.
22. Методи нейтралізації фінансових ризиків у логістичних системах.
23. Хеджування фінансових ризиків у логістичних системах.

Змістовий модуль 2. Методичні підходи до оптимізації й підвищення ефективності управління фінансовими потоками в логістичних системах

24. Сутність, мета і завдання аналізу фінансових потоків у логістичних системах.
25. Інформаційне забезпечення аналізу фінансових потоків.
26. Сутність звіту "про рух грошових коштів".
27. Напрями та послідовність аналітичних процедур у дослідженні фінансових потоків.
28. Сутність та системи планування фінансових потоків у логістичних системах.
29. Стратегічне планування фінансових потоків: сутність та методи здійснення.
30. Поточний та оперативний план надходження та витрачання грошових коштів як результат оптимізації фінансових потоків у логістичній системі.
31. Система управління логістичною системою на засадах бюджетування.
32. Сутність, мета та завдання оптимізації фінансових потоків у логістичних системах.
33. Напрями оптимізації фінансових потоків.
34. Оптимізація запасу грошових коштів. Методи та моделі оптимізації їх залишків.
35. Оцінювання ефективності структури грошового потоку в логістичній системі.
36. Методики оцінювання ефективності управління грошовим потоком у логістичних системах.
37. Чинники підвищення ефективності управління грошовими потоками в логістичних системах.

Використана література

1. Азаренкова Г. М. Фінансові потоки в системі економічних відносин / Г. М. Азаренкова. – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 328 с.
2. Бланк И. А. Управление денежными потоками / И. А. Бланк. – К. : Эльга Ника-Центр, 2007. – 450 с.
3. Бланк И. А. Управление финансовыми рисками / И. А. Бланк. – К. : Эльга Ника-Центр, 2007. – 468 с.
4. Бюджетирование: шаг за шагом / [К. Добровольский, Б. Карабанов, П. Боровков и др.]. – СПб. : Питер, 2008. – 448 с.
5. Захаров М. Н. Контроль и минимизация затрат предприятия в системе логистики : учеб. пособ. / М. Н. Захаров ; под. ред. А. А. Колобова. – М. : Экзамен, 2006. – 158 с.
6. Зеваков А. М. Логистика материальных запасов и финансовых активов. / А. М. Зеваков. – СПб. : Питер, 2005. – 352 с.
7. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – 3-є вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 483 с.
8. Косарев О. Й. Методологія бюджетування діяльності підприємств : навч. посіб. / О. Й. Косарев, В. М. Волик. – К. : НАУ, 2004. – 96 с.
9. Косарев О. Й. Фінансові потоки в логістичних системах : навч. посіб. / О. Й. Косарев, О. В. Позняк. – К. : НАУ-друк, 2010. – 246 с.
10. Крикавський Є. Логістичне управління : підручник / Є. Крикавський. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту "Львівська політехніка", 2005. – 684 с.
11. Лігоненко Л. О. Управління грошовими потоками / Л. О. Лігоненко, Г. В. Ситник. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 258 с.
12. Логістика : навч. посіб. для студентів галузі знань 0306 "Менеджмент і адміністрування" усіх форм навчання / К. В. Мельникова, Т. О. Колодізева, О. В. Авраменко та ін.; під заг. ред. О. М. Ястремської. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 304 с.
13. Мельникова К. В. Фінансові потоки в логістичних системах : конспект лекцій / К. В. Мельникова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 96 с.
14. Миротин Л. Б. Эффективная логистика / Л. Б. Миротин, Ы. Э. Ташбаев. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 75 с.
15. Моисеева Н. К. Экономические основы логистики : учебник / Н. К. Моисеева. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 528 с.

16. Попова Ю. М. Фінансові потоки в логістичних системах : опорний конспект лекції. – Донецьк : ДонДУУ, 2013. – 91 с.
17. Современная логистика / Дж. Джонсон, Д. Ф. Вуд, Д. Л. Вордлоу и др.; пер. с англ. – 7-е изд. – М. : Изд. Дом "Вильямс", 2002. – 624 с.
18. Сток Р. Стратегическое управление логистикой / Р. Сток Дж., Д. М. Ламберт ; под ред. В. И. Сергеева; пер. с англ. 4-го изд. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 797 с.
19. Ткачова Н. М. Фінансові потоки в логістичних системах : навч. метод. комплекс / уклад. Н. М. Ткачова, Ю. М. Попова. – Донецьк : ДонДУУ, 2011. – 154 с.
20. Трубочкина М. И. Управление затратами предприятия : учеб. пособ. / М. И. Трубочкина. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 319 с.
21. Турило А. М. Управління витратами підприємства : навч. посіб. / А. М. Турило, Ю. Б. Кравчук, А. А. Турило. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 120 с.
22. Чудаков А. Д. Логистика : учебник / А. Д. Чудаков. – М. : Издательство РДЛ, 2003. – 480 с.
23. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент : підручник / В. М. Шелудько. – К. : Знання, 2006. – 439 с.
24. Библиофонд. Электронная библиотека [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bibliofond.ru>.
25. Навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com>.

Додатки

Додаток А

Таблиця А.1

Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни "Фінансові потоки в логістичних системах" за Національною рамкою кваліфікацій України

97

Складові компетентності, які формуються в рамках теми	Мінімальний досвід	Знання	Вміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Загальні характеристики управління фінансовими потоками в логістичних системах					
Здатність охарактеризувати фінансові потоки у логістичних системах. Здатність до управління фінансовими потоками на різних етапах логістичного процесу	Сутність поняття "фінансові потоки" та їх класифікація. Механізм управління фінансовими потоками	Знання основних видів і характеристик фінансових потоків у логістичних системах та особливості управління фінансовими потоками на різних етапах логістичного процесу	Ідентифікувати основні фінансові потоки в логістичних системах	Ефективно формулювати концепції управління фінансовими потоками на різних етапах логістичного процесу	Відповідальність за точну ідентифікацію ключових проблем в управлінні фінансовими потоками в логістичних системах
Тема 2. Управління доходами в логістичних системах					
Здатність до розрахунку грошових надходжень логістичної системи	Сутність і види доходів. Цінова політика логістичної системи	Знання видів доходів у логістичних системах та впливу логістики на ринкові ціни	Визначати структуру та розміри доходів. Управляти доходами в логістичних системах	Формувати структуру управління доходами в логістичних системах	Відповідальність за точність і коректність визначення стратегії управління доходами

1	2	3	4	5	6
Тема 3. Управління логістичними та загальними витратами в логістичних системах					
Здатність до визначення та розрахунку логістичних витрат на підприємстві	Характеристика сутності та класифікації логістичних витрат. Особливості функціонально-вартісного аналізу в системі управління логістичними витратами	Знання класифікації логістичних витрат та систем обліку логістичних витрат. Знання функціонально-вартісного аналізу	Здійснювати облік та аналіз логістичних витрат. Проводити функціонально-вартісний аналіз логістичних витрат	Презентувати результати проведення обліку та аналізу логістичних витрат	Самостійно проводити облік та аналіз логістичних витрат
Тема 4. Формування та фінансування оборотних активів в логістичних системах					
Здатність до володіння порядком формування оборотного капіталу	Сутність та види оборотних активів у логістичних системах. Сутність операційного та фінансового циклів логістичних систем	Знання видів оборотних активів у логістичних системах. Знання джерел формування оборотного капіталу	Визначати структуру операційного та фінансового циклів логістичних систем. Формувати оборотний капітал	Ефективно формувати оборотний капітал	Приймати ефективні управлінські рішення щодо фінансування оборотних активів
Тема 5. Формування капіталу у логістичних системах					
Здатність до володіння джерелами інформації щодо формування власного капіталу та позикового капіталу ЛС	Визначення поняття "капіталу" та джерел його залучення	Знання особливостей формування власного та позикового капіталу логістичної системи	Визначати джерела формування власного та позикового капіталу логістичної системи	Презентувати результати відбору джерел формування капіталу	Самостійно приймати рішення щодо формування капіталу

1	2	3	4	5	6
Тема 6. Управління інвестиційними потоками в логістичних системах					
Здатність до оцінювання ризику інвестиційних проектів. Здатність до розрахунку прибутку від грошових вкладень	Поняття інвестиції, інвестиційна політика. Управління інвестиційними потоками	Знання основ управління реальними інвестиціями в логістичних системах і формування інвестиційного грошового потоку	Управляти інвестиційними потоками	Здатність формувати інвестиційний грошовий потік	Приймати рішення щодо залучення інвестиційних грошових потоків
Тема 7. Управління фінансовими ризиками в логістичних системах					
Здатність до обґрунтування логістичних рішень з урахуванням можливих фінансових ризиків	Сутність та класифікація фінансових ризиків, методів їх нейтралізації	Знання особливостей фінансових ризиків. Знання механізмів нейтралізації фінансових ризиків	Управляти фінансовими ризиками. Нейтралізувати фінансові ризики	Узагальнювати способи нейтралізації фінансових ризиків	Приймати рішення щодо управління та нейтралізації фінансових ризиків
Тема 8. Моніторинг та аналіз фінансових потоків у логістичних системах					
Здатність до проведення фінансового аналізу в дослідженні фінансових потоків. Здатність до аналітичних процедур у дослідженні фінансових потоків	Мета і завдання аналізу фінансових потоків у логістичних системах. Сутність звіту про рух грошових коштів	Знання напрямів та послідовності аналітичних процедур у дослідженні фінансових потоків	Проводити аналіз фінансових потоків. Складати звіт про рух грошових коштів	Узагальнювати послідовність аналітичних процедур	Збирати інформацію для проведення аналізу фінансових потоків

1	2	3	4	5	6
Тема 9. Планування фінансових потоків та бюджетування в логістичних системах					
Здатність до складання бюджету поточних надходжень і витрат. Здатність до планування логістичних витрат	Поняття сутності та системи планування фінансових потоків у логістичних системах, системи управління логістичною системою на засадах бюджетування	Знання системи планування фінансових потоків у логістичних системах. Знання основ бюджетування	Складати плани надходження та витрачання. Розробляти бюджет логістичної діяльності	Ефективно складати плани та бюджет логістичної діяльності	Відповідальність за точність і коректність складання планів та бюджетів
Тема 10. Методи та інструменти оптимізації фінансових потоків у логістичних системах					
Здатність до визначення методів оптимізації фінансових потоків у логістичних системах. Здатність до збалансування фінансових потоків	Сутність й напрямки оптимізації фінансових потоків та запасу коштів	Знання завдання оптимізації фінансових потоків	Оптимізувати фінансові потоки в логістичних системах та запас коштів	Ефективно формувати комунікаційну стратегію щодо оптимізації фінансових потоків	Відповідальність за точність і коректність прийнятого рішення
Тема 11. Оцінка ефективності управління грошовими потоками в логістичних системах					
Здатність до оцінювання фінансового стану логістичної системи. Здатність до визначення ефективності використання обігових коштів	Методики оцінювання ефективності управління грошовим потоком у логістичних системах	Знання методів оцінювання ефективності управління грошовими потоками у логістичних системах. Знання чинників підвищення ефективності управління грошовими потоками в ЛС	Проводити оцінку ефективності управління грошовим потоком у логістичних системах	Презентувати результати оцінки ефективності управління грошовим потоком у логістичних системах	Давати оцінку ефективності управління грошовими потоками

Зміст

Вступ.....	3
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи й інструментарій управління фінансовими потоками в логістичних системах	5
Тема 1. Загальні характеристики управління фінансовими потоками в логістичних системах	5
1.1. Фінансові потоки в логістичних системах. Основні види і характеристики фінансових потоків у логістичних системах	5
1.2. Планування обсягів і структури фінансових потоків логістичної системи.....	8
1.3. Механізм управління фінансовими потоками.....	10
Тема 2. Управління доходами в логістичних системах.....	12
2.1. Сутність і види доходів у логістичних системах	12
2.2. Цінова політика логістичної системи та механізм її формування ...	15
2.3. Стратегії управління доходами в логістичних системах	18
Тема 3. Управління логістичними та загальними витратами в логістичних системах	20
3.1. Загальна характеристика витрат у логістичній системі.....	20
3.2. Класифікація логістичних витрат.....	23
3.3. Системи обліку логістичних витрат	26
3.4. Аналіз витрат у логістичній системі.....	31
3.5. Функціонально-вартісний аналіз у системі управління логістичними витратами	34
Тема 4. Формування та фінансування оборотних активів у логістичних системах.....	37
4.1. Поняття та види оборотних активів у логістичних системах.....	37
4.2. Сутність операційного та фінансового циклу логістичних систем ...	39
4.3. Поняття оборотного капіталу та джерела його формування....	41
Тема 5. Формування капіталу в логістичних системах.....	43
5.1. Сутність та джерела залучення капіталу в логістичних системах ...	43
5.2. Характеристика внутрішніх та зовнішніх джерел формування власного капіталу логістичної системи	44
5.3. Особливості формування позикового капіталу логістичної системи.....	47

Тема 6. Управління інвестиційними потоками в логістичних системах....	48
6.1. Інвестиційна політика в логістичній системі.....	48
6.2. Управління реальними інвестиціями в логістичних системах ..	51
6.3. Формування інвестиційного грошового потоку	52
Тема 7. Управління фінансовими ризиками в логістичних системах.....	55
7.1. Сутність та класифікація фінансових ризиків у логістичних системах.....	55
7.2. Методи нейтралізації фінансових ризиків у логістичних системах.....	57
7.3. Хеджування фінансових ризиків у логістичних системах.....	61
Змістовий модуль 2. Методичні підходи до оптимізації й підвищення ефективності управління фінансовими потоками в логістичних системах	
Тема 8. Моніторинг та аналіз фінансових потоків у логістичних системах	63
8.1. Сутність, мета і завдання аналізу фінансових потоків у логістичних системах.....	63
8.2. Інформаційне забезпечення аналізу фінансових потоків	64
8.3. Сутність звіту про рух грошових коштів	65
8.4. Напрями та послідовність аналітичних процедур у дослідженні фінансових потоків.....	67
Тема 9. Планування фінансових потоків та бюджетування в логістичних системах	70
9.1. Сутність та системи планування фінансових потоків у логістичних системах	70
9.2. Стратегічне планування фінансових потоків: сутність та методи здійснення.....	71
9.3. Поточний та оперативний план надходження та витрачання коштів як результат оптимізації фінансових потоків у логістичній системі.....	72
9.4. Система управління логістичною системою на засадах бюджетування	74
Тема 10. Методи та інструменти оптимізації фінансових потоків у логістичних системах	78
10.1. Сутність, мета та завдання оптимізації фінансових потоків у логістичних системах	78
10.2. Напрями оптимізації фінансових потоків	79

10.3. Оптимізація запасу коштів. Методи та моделі оптимізації залишків коштів	82
Тема 11. Оцінка ефективності управління грошовими потоками в логістичних системах	85
11.1. Оцінка ефективності структури грошового потоку в логістичній системі	85
11.2. Методики оцінювання ефективності управління грошовим потоками в логістичних системах.....	87
11.3. Чинники підвищення ефективності управління грошовими потоками в логістичних системах.....	90
Контрольні запитання для самодіагностики	93
Використана література	95
Додатки.....	97

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Мельникова Катерина Валеріївна

ФІНАНСОВІ ПОТОКИ В ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМАХ

**Конспект лекцій
для студентів спеціальності
8.03060107 "Логістика"**

Самостійне електронне текстове мережне видання

Відповідальний за випуск *О. М. Ястремська*

Редактор *Г. К. Булгакова*

Коректор *М. А. Ковальчук*

План 2015 р. Поз. № 25 ЕК. Обсяг 104 с.

Видавець і виготівник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Леніна, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*